

1852₁

A KOLOSVÁRI ROM. KATH.

NYILVÁNOS

TELJES GYMNASIUM

ÉVKÖNYVEL.

SZERKESZTÉ

UGYANAZON TANINTÉZET TANÁRI KARA.

I. FÜZET.

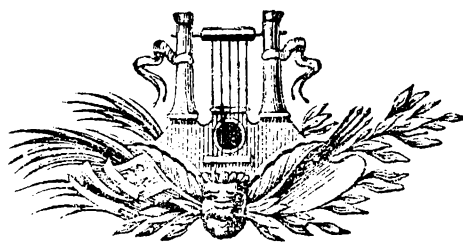
185¹/₂.

A KOLOSVÁRI ROM. KATH.
NYILVÁNOS
TELJES GYMNASIUM
ÉVKÖNYVEI.

SZERKESZTÉ
UGYANAZON TANINTÉZET TANÁRI KARA.

I. FÜZET.

185¹₂

KOLOSVÁRTT.
A ROM. KATH. LYCEUM BETŰVEL.

MAGYAR NYELV ÉS NEMZETISÉG.

Bátran előre, magyarom
A dicsőség mezején!
Bátran a kimivelődés
S nemzetiség erején!
Nem a multon siránkozva,
Vagy csak mindig mást okozva,
GR. TELEKY D.

Első, miről szólanunk kötelesség, s minkeblünk legforróbb érzete ösztönöz: *nyelv és nemzetiség*; mert ezek fajunk legszentebb tulajdonai, legfőbb kincsei 1). A mely nemzetnek nyelve nincs, nincs hazája, csak szállása; nincs hazafisága, mert nincs hazája; és csak a szerencsés időknek tulajdoníthatja, hogy az ilyen nem nemzetet, hanem csoportot, más nagy nemzet el nem nyeli. Nem a föld, nem a folyók tartják össze a nemzetet, hanem a nyelv. A nyelv lelke a nemzetnek. Az a nyelv egy nemzetnek, a mi a napnak világa az eleven világnak. A nyelv köti az embereket oly nemzeti családdá, melynek a politika vészei nem árthatnak 2). Míg a nemzet nyelvét megtartja, addig el nem vesz; s ha bukott is, reménytelenül el nem veszett. Az anyanyelv minden népnek, tehát magyar fajunknak őseink szép nyelve, legnagyobb kincse, elidegeníthetlen java. — Kérdik sokan: mi a nyelv más, mint hang, mely által gondolatainkat kifejezni szoktuk? Ha más nyelvvel úgy bírok, hogy azt ez által tehetem, nincs többé szükségem az anyanyelvre. Ha a nemzet nyelve nem volna egyéb, mint megtanult hang, melylyel táplálatunkra élelmi cikket kérünk, akkor amaz ellenvetés helyes volna. De a nyelvnek elemei különbözök, mint a népek szellemi elemei, melyekhez tartoznak; abban azoknak tulajdon gondolkozása, érzése és kívánságai nyomtatnak le; a nyelv által az eszméknek terjedelme s felfoghatósága feltételeztetik; az hordozója és fentartója a nép miveltiségének, mely abban magát századok által kifejtette, és a mesterségek s tudományokban annak közvetítése által nemzedékről nemzedékre örökösítette; mely mint egy bizonyos gondolat és érzés neme az anyáktól gyermekeikbe oltatott. Így tehát anyanyelvünk legnagyobb kincsünk. Az az alap, melyben egész lényünk gyökerezik. Az az anyatér, melynél egyedül a nemzet

1) L. Deák Ferenc és Hertelendy Károly: Követjelent. Szala-Egerszeg. Nyárelő 20. 1836. Ivr. 1. 1.

2) L. Kisfaludy Sándor: Himfy szerelm. Első rész. Kesergő szerelem. Buda. 1807. Második kiadás. Előszó. XXI.—XXIII. ll.

gyarapodik. Az anyanyelvben adjuk ismét legszentebb érzéseinket, és ő a legmélyebb gondolkozónak is szavakat kölcsönöz. Egy költő sem lett halhatatlan anyanyelvén kívül; mert csak abban magasulhat a szellem a végtelenhez, kiről mi csak sejdítésekben, melyeket képekbe ruházunk, beszélünk 1).

Ily sokfelé ható tényező lévén az anyanyelv a nemzetek szellemi életében: az eddig mondottakból a *nemzetiség* eszméje tisztán felismerhető, mely nem egyéb, mint bármely nemzetnek jellem-, nyelv-, s erkölcsökben nyilatkozó tulajdona. *Nyelv* és *nemzetiség* tehát egymást feltételező s egymásra kölcsönösen ható szellemi miségek, s egyszersmind kifejezői bármely nemzet jellegének (typus). A mint a nemzet egyikét a kettőnek, vagy mindkettőt elhanyagolja, avagy idegen befolyásnak feladja, akként veszti nemzeti jellegét, és siet a végenyészet azon mély sírja felé, melyet népek milliói környeznek.

Mindezek tisztán megértett tudalmában, nem szállhatja meg keblünket a csodálat, midőn nemzeti műveltségünk történetlapjain többször találkozunk elkeseredettséggel küzdött csatákkal a nemzeti visszahatás szomorú korában, melyeket a dicső ősök, főleg az Anjouk és Jagellók alatt 2), oly bajnoki kitartással folytattak. A nemzet szellemi életének élethalál-harcai voltak azok, a *nyelv* és *nemzetiség* legszentebb ügyében. A csaták zaja elviharzott, s nemzeti nyelvünk fölé az idegen deák nyelv emelé hatalompálcáját. Keblet-fagyfaló jelenet, melynél a nyelvtörténet komolyszavú Múzája fájdalmaik közt halad el!

Jöttek, és multak századok, melyek alatt nemzeti nyelvünk, a közigazgatás és oktatás életteréről leszorítva, a hitor deák nyelv zsibbasztó rabigájában nyögött, szenvedett 3). Árva gyermek volt ezen korban a nemzeti nyelv; de találkozott a nemzetnek osztálya, mely há-

1) L. Biblioth. der neuert. Weltkund. von Malten. — V. ö. Athenaeum. Harmadik év. 1839. Második félév. 34. sz. 536. 537. hh.

2) L. Toldy Ferenc: A magyar nemzeti irodalom története. Pest, 1851. I. köt. 118. 120. 124. II. — II. köt. 61. I.

3) Mivé tette e századok folytán a közigazgatás körében néha megmegszólaló nyelvünket a hatalmaskodó deák nyelv befolyása; jellemezze az akkor divatozott tisztai irálynak itt következő nedélyes két példája.

I. Példa. Ezen expressusom által épen favorabilis occasio praesentálván és insinuálván magát, nem akartam elmulatni, hogy az Urat cum summo respectu ne revereáljam, és egyszersmind a causáról is relatiót ne tegyek. A causa leváltatván, már sebes cursusában vagyok; egyéberánt vagnak documentumaim sufficienter, hanem pro hic et nunc a localitással, quotalitással, quidditással: vagyis ubitással macerálodom. Méltóztassék az Úr ezekre documentumokat suppeditálni. Az incattus már többnyire a perennalításra s jusnak certitudojára nézve, csak vana exceptiókban cavillál. Az allegatióimat ebben ügy combináltam, hogy controversiát is alig patitur; mert clare demonstrálok a genelogiában, hogy Istenben boldogult Sz. stb. — L. Hungaria in parabolis. Per Antonium Szirmay. Edidit Martinus Georg. Kovachich. Budae. 1804. 8-o. 141. I.

II. Példa. Végeztük azért, hogy ha aféle periclitans donatarius testimonio vicinorum, et commetaneorum tam nobilium, quam honestae famae ignobilium legitima statutioját megbizonyíthatja, aféle jószág ugyan a donatariusnál maradjon, sőt ha aféle jószágot a fejedelmek, Mihály vajda bejövetele után, másnak conferáltak volna, az olyan donatio ne stáljon, hanem inkább Nagyságod az periclitans donatariust nova donatione mediante roborálja benne. Ha ki pedig valamely jószágot oly régtől fogva birt, hogy az humana memoriát excedálja, és aféle jószágról való levelei mostan elvesztek volna, megbizonyítván, hogy aviticuma, és in pacifico dominio bonorum volt, az olyant is Nagyságod nem másnak, hanem az haeresnek conferálja nova donatioval. — Az 1607-ben Kolosvárt tartott erdélyi országgyűlés 22-dik törvényzikkéből. V. ö. Notitia historico-diplomatica Archivi et Literarium Capituli Albensis Transsilvaniae. Auctore Josepho C. Kemény, membro erud. Soc. hungaricae. Pars prima. Cibinii. 1836. 8-o. pag. 50.

zainak csendes körében ápolta azt, és melegséget nyujta az elfogultak hideg szívmezevsége ellen. Fáradott, küzdött, hogy csinos öltönytzel fedezze, hogy a szépen fejlődöt szép külső tegye kedvessé. Nevelte, hogy hajlékonysággal birjon előadása, hogy bájít leheljen érzelmeibe, hogy erőt szónoklatába, hogy síma de meleg, erős de gyengéd legyen. És virasztott éjeken át e nemzetosztály. Hosszú éveket, az élet örömeit áldozta fel, hogy a nevelés jó legyen. És ime az árva felnött, és a nemzet, mely nevelte, mely mívelte, öröme gyúl. Az ifju pedig erejének érzetében nagylelküleg feledi a megaláztatást. Itt áll az ifjú, mint angyalszelid nemtője a magyar nemzetiségnek, kit, mint sínlő árvát, mint szegény gyermeket, az előítéletek vagy hosszas megszokás szükkeblü rabjai magoktól elutasítottak 1). De „el ti komor képek! Új nap fényle reánk annyi veszélyek után. A múlt csak példa legyen most; s égve honért, bizton nézzen előre szemünk!“ 2).

Jött fejedelem, Titusa birodalmának, atyja népeinek, ki Europa akkori uralkodói közt miut első ragyogásu csillag tündöklött; jött a fejedelmi kegyek bőségszarujával, miként jó fényesen és hinti áldásait a fejedelmi nap. E dicső fejedelem, e kegyes népatya, s a magyarnak felejthetetlen nagy királya, II. L e o p o l d 3). Kegyes uralkodása alatt nyelvtörténetünk új korszaka kezdődött. Ugyanis, felszázad előtt, midön a nemzet nyelvét egy nyugoti elem irányában ótalomba vevé, a fentartási ösztön volt az, mely a *nemzetiséget* a végenyészettől megmenté, és e felszázadi küzdés elég volt arra, hogy fenmaradását biztosítá. Üdülni, izmosodni, s a fejedelmi ápoló karokon deli alakot kezdett ölneni magára nemzeti nyelvünk. Azon bölcstörvényei, 4) melyek nemzeti nyelvünket biztosíták, annak jövendőjére egyszersmind végrendeleteül szolgáltak; mert a kérelhetetlen halál e nagy népboldogítót, két évi de áldásteljes kormánya után, nemzetünk közbánatára, az élők sorából szebb valóra szölitá. — Mit a nagy atya nyelvünk ápolása körül megkezdett, azt annak nagy fia, dicső emlékezetü I. F e r e n c királyunk, ifju erélylyel folytatta. Azon kedvezmények, melyeket magas állambölcsestet tanusító törvényeiben 5) nemzeti nyelvünkre vonatkozólag kifejezett, örök halára kötelezik a hü magyar nemzetet. A dicső fejedelmi ösök fényes nyomain indulva V. F e r d i n á n d legkegyelmesebb Urunk, királyunk ö felsége, számos törvényei által 6) nemzeti nyelvünket azon fénypollera emelé, honnan még csak egy fok hiányzott, hogy jogos tartományát egész terjedelmében elfoglalhassa; mihez biztos is volt a kilátás, ha a sors viharaitól sokat hányatott nemzetünket a végzet, s Europeanak csak nem régi vészteljes bonyodalmai a csendes haladás teréről le nem sodorják.

És így eljutánk nemzetünk hajótörésének azon szomorú korszakához, mely fölött az egykor szép és dicső haza bús nemtője kidült kebellet s alvó fáklával viraszt.

Népek s nemzetek sorsát a gondviselésnek eseményekben nyilatkozó kezei intézik. Úgy

1) L. Gorove István: Nemzetiség. Pesten. 1842. 36. l. — V. ö. Horváth Mihály: A magyarok története. Negyedik szakasz. Pápán, 1846. Sr. 272. l.

2) L. Kisfaludy Károly: Minden munkái. Szerk. s kiad. D. Schedel Ferenc. Második teljesebb kiadás. Pest. 1843. 4r. 45. h.

3) L. D. Schedel Ferenc: Academiai gyasz. Buda. 1847. Ívr. 6. l.

4) L. Az 179°/₁-d évi országgyűlés XVI-d t. c. — És: 1792. VII. t. c.

5) L. Az 1805-d. évi országgyűlés I. t. c. 31. p. — És: IV. t. c.

6) L. Az 18³⁰/₄₀-d. évi országgyűlés VI-d. t. c. — És 1844. II-d. t. c.

akar a kérlelhetetlen sors, hogy fajunk még egyszer kiürítse a keserűség fanyar poharát. Megbünteté Isten az apák vétkeért unokáikat harmadiziglen, s sötétség borúla reánk honunk világos ege alatt, miként borúla sötétség Egyiptom népére, mely az Úr szavára nem hallgatott. Üszköt vetett a rossz akarat alkotmányos életünk ezeréves építményére, mely földig hamvasztá azt. „Hallgatva áll most a tér, szivünk szorúl, s egy köny beszél hazánk nagyságiról“ 1). Ott áll a sirkő hazánknak temetőjén, és „rá írva mind, mi véle elveszett“ 2). És megkezdődni éreztük a századokat, melyekre Herder látnoki szellemének rémitő jóslata vonatkozik 3). Méltó aggály szállott a honfikebelre, melyben nagy költőnk szavai visszhangzának: „Teremt-e Isten több magyart, míg a világ, míg napja tart, ha mink is elfogyánk?“ 4) De a törhetlen lélekkel túrt szenvedésekben erkölcsi gyógyerő rejlik. Nemzetünk nagyszerű bukásának kínos érzetében, s szivmetsző keserveinek közepette is bebizonyította derék jellemét s életrevalóságát. Mi mély belátását legkegyelmesebb fejedelmünknek, s azon fényes nevű férfiaknak, kiket Urunk Fejedelmünk ő felsége az összes birodalom gépezetének bölcs intézéséhez bizodalmasan meghívott, nem is kerülheté ki: honnan vezeklésünk napjai, úgy látszik, megszámlálvák. Az összes birodalom érdekében hozott, s magyar fajunkra kiterjesztett, mély állambölcséséget tanusító legkegyelmesebb rendeletei Felséges Urunknak legalább oda mutatnak, hogy fejedelmi gyámkarok ajánlkoznak legszentebb érdekeink gyengéd ápolására. *Nyelvünk s nemzetiségünk* a birodalmi nyelvek s népiségek *egyenjóságában* osztagozik, s így fölül áll azon csapásnak félelmén, melyet Herder is a legsúlyosabb nemzeti csapásnak vall 5). Erőteljes *nyelvünk* közege a tudományoknak fajunk tanodáiban; nemzeti viseletünk, szokásaink s ősi erkölcsaink, szóval: *nemzetiségünkért* nincs miért pirólnunk, mitől tartanunk. E két szempontból tekintve helyzetünket, nincs miért aggodalmashan epesztődnünk fajunk kétes jövőjén; mert nemzeti létünk s erkölcsi életünk két fő tényezője: *nyelv és nemzetiség*, legkegyelmesebb Fejedelmünk által is tiszteletben tartva, biztató reményt nyújt egy szebb jövőre. Csak a kitérés, e ritka lélekerő, nemzetünket még sokáig el ne hagyja. Mert a birodalmi kormány magas értelmiségének egész tetterejét a viszályok szelleme által felzaklatott nem egy kicsided tartomány, hanem jelentős birodalomnak századokra kiható rendezése, veszi igénybe, melynek irányában a tartományi vagy népi egyes és mellék érdekecskék, kell, hogy elnémuljanak. Az összes birodalom új szervezetéből, annak egy külön való, s különben is, mint közoktatónak, szakmánkhöz tartozó jelentékeny része, a nagy fontosságú *tanügy*, ragadja meg kiválólag figyelmünket.

Hogy egész álladalmak közboldogsága épen úgy, mint azok egyes polgárainak szellemi s anyagi jóléte, alapjában remek, alkalmazásában pedig célszerű nevelési rendszertől feltéte-

-
- 1) L. B. Eötvös József: Búcsú. Athenaeum. 1837. Második félév. 103. 104. hh. — 2) L. u. o.
 3) „Da sind sie (die Ungern) jetzt unter Slaven, Deutschen, Walachen, und andern Völkern der geringere Theil der Landeseinwohner, und nach Jahrhunderten wird man vielleicht ihre Sprache kaum finden.“ — L. Herders Werke, IV-ter Theil, 16-tes Buch.
 4) L. Wörösmarty Mihály: Minden munkái. Kiadák Bajza és Schedel. Második öszves kiadás. Pesten, 1847. 4r. 92. h.
 5) „Kein grösserer Schade kann einer Nation zugefügt werden, als wenn man ihr den Nationalcharacter, die Eigenheit ihres Geistes und ihrer Sprache raubt.“ — L. Herders Werke zur schönen Literatur und Kunst. II. Theil.

leztetik, minden idők s korok állambölcsei mélyen belátták s elismerték. Innen látjuk majd minden népek s nemzetek történetében, a fejedelmi legfontosb jogok sorában azon kiváló jogot, melyet az összes népakarat, a nevelés és közoktatás legszentebb ügye körül, az uralkodóknak biztosított. Mennyire használták fel az országlók e fényes jogukat, az álladalom közcéljára, egész terjedelmében kitűzött feladatunkhoz nem tartozván, részletesen tárgyalja az emberi művelődés érdekes története. Dicsőségesen uralkodó Dynastiánk mennyire buzgott feleséges gyámkarjaival a nevelés és közműveltség szent ügyét ápolni, azt számos irott emlékeink magasztalólag hirdetik. Új korok és viszonyok, úgy a szellem országában tett újabb foglalások okozák, hogy régi nevelési rendszerünk túlélte magát. Mennyire érté meg, s fogta fel magas kormányunk a korszellemnek komolyan intő szózatát, fényesen tanúsítja azon alapelveiben remek, s alkalmazásában célszerű *tanterv* 1), mely, magába karolván az összes birodalom szellemi érdekeit, a nevelés- s közoktatási magas ügyérségnek legszebb emléke. Nem célunk itt annak egyes részeit taglalni, hisz azok az illetők előtt eléggé ismeretesek; csak az egyes tanszakokra vonatkozó alapelvét emeljük ki, mely *egyik tanszaknak sem enged túlsúlyt a többiek fölött* 2). Ezen elv nyújt megnyugtató biztosítékot *magyar nyelvünknek* minden egyéb tanszak túlnyomó ereje ellen, s von tisztán kijelelt korlátokat, melyek közt minden tantárgynak mozognia kell. Nem lehet tehát szorult kebelvel azon aggódunk, hogy egészséges fajunk férfias nyelvére, körén túlható valamely idegen tanszak kerekedjék, s azt ennek alárendeltjévé alacsonítsa, vagy törvényszabta határait szűkebb körre szorítsa. És épen ezen alapelv az, mely a honikebelben a birodalmi tanterv iránt a hódoló kegyeletet s legbuzgóbb hálaérzetet költi fel. Ezért öleltük hő keblünkre az egésznek életbevételét; mert a remekműnek méltányosság s kölcsönös jogtisztelet az alapja.

Erdély, e szép de sokat hányatott s szenvedett kis haza, melynek érdekei sokszerűleg igénylik figyelmünket, ez új tanterv gyengéd alkalmazásának következtén kétszeresen boldognak vallhatja magát. Az apáknak, nem mondjuk, vétke; de minden esetre ferde nézete, s a deák nyelvnek tulságos szerelme miatti elfogultsága okozá, hogy midőn egyes tanszakok külön tanárok éltető szellemére, s dajkáló karjaira bizattak, akkor öseink szép *nyelve*, ez egyetlen örökségünk, s legfőbb kincsünk, az erdélyi kath. tanintézetek falain kívül hagyatott az utcai porban, árván veszendőben. Magára az anyatermészetre bízott, mint vadon csemetéje. És fájlalunk kell, hogy az ösök százados mulasztásaért nemzeti irodalmunk ítélőszéke előtt az ártatlan unokáknak kellett méltatlanul szenvedniök, sokszor érzékenyen meglakolniok. — Mennyire bölcsebb a birodalmi tantervnek ez irányban is magas intézkedése! Ő a méltányosság s jogtisztelet nemes elvéből a *magyar nyelvnek* minden tanodában külön tanszéket s tanárt rendel, a nyelvszakaszok előadását kijeleli, s azoknak a gyakorlati életre alkalmazását szigorúan megparancsolja. Legfensőbb helyről érkezett, s kezeink közt van az összes birodalom tanügyét illető tantervnek azon része, mely *a magyar, mint anyanyelv* tanodai kezelését tárgyalja 3). Magában foglal ez s elmond mindent, mi egy magyarul művelten kiképzett

1) L. Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich. Vom Ministerium des Cultus und Unterrichts. Wien. 1849. 4-o. — 2) L. u. o. 121. l.

3) Megjelent ez nyomtatásban hely és év nélkül. 4r. 21. l.

honpolgárban megkivántatik, úgy, hogy mi nem vonakodunk azt, jelen viszonyaink közt, nyelvünk „Magna Charta”jának nevezni. Azonban ez is, mint minden papirosra vetett bár legmagasztosb eszme, csak irott malaszt: a birodalom közérdekét tisztelő, hazáját s nemzeti nyelvét buzgón szerető, s növendékei alapos kiképzését szíven viselő lelkes tanár szelleme az, mi éltet s elevenít. Mi egy percig sem kételkedünk, miszerint a birodalmi magas kormány-
nak áldásteljes célzata, s legszentebb akarata, ha valahol, bizonyosan ez ügyben, mely fajunk életkérdésének legfontosb ügye, fog az összes tanári karnak hódoló készségével, s közcéltra törő teljes odaengedésével találkozni.

Nyelvünk viszonyainak fejtegetési fonalán eljutánk nyelvtörténetünk azon tiszta lapjához, melyre a történet komolyszavú Múzája egy fejedelmi nagyság felséges nevét jegyzendi örök betűivel. E fejedelmi nagyság: **FERENC JÓZSEF**, Ő Császári s Apostoli Királyi Felsége, dicsőségsteljesen uralkodó legkegyelmesebb Urunk, Fejedelmünk, ki nemzeti megsemmisülésünk érzetének kinzó perceiben, legdrágább kincsünket, ősi *nyelvünket*, hatalmas védpaizsa alá helyezvén, nemzeti létünk védangyalának, felséges nemtőjének, legmélyebb hódoló tisztelettel méltán neveztetetik. Szálljon azért legkegyelmesebb **Urunk Fejedelmünk** felé legforróbb halanyilatkozatunk s tántoríthatatlan hűségünk. Legyenek tantí mindkettőnek e gyenge sorok is azon fejedelmi legmagasb kegyelemért, melyet az erőteljes hű magyar fajra felséges kegyeinek bőség-szarujából nagy mértékben árasztani kegyelmesen méltóztatott. Legelső tanodai **P r o g r a m m u n k** pedig, mely épen azon felejthetetlen napon került világ elébe, midőn legkegyelmesebb **Urunk, Fejedelmünk** Ő Felségének holdogító megjelenése az erdélyi magyar faj fővárosát, Kolosvárt, legédesb örömhullámok közt ringatá, — legyen szülő emléke azon mély hódolattal párosult önfeláldozásnak, melylyel forrón szeretett **Urunk, Fejedelmünk** Ő Felségének a nevelés és közoktatás fontos ügye körül táplált magas gondolatait s legforróbb ohajtásait a kolosvári kath. teljes gymnasium tanári kara megvalósítani, csüggedést nem ismerő erőfeszítéssel törekszik.

És most véreink, előre a nehéz de szép pályán! Dicsőségesen uralkodó legkegyelmesebb **Fejedelmünk** atyáskodó kormánya alatt „van ideje, hogy hazájaért, nemzeteért, *nyelveért* minden hazafi tegyen, a mit tehet. Most van ideje s foganata a hazafiságnak. Kiki áldozzon, a mit tud. A jó hazafiság első virtus, első kötelesség. Szívvel, észszel, értékkel tölthetjük ezen édes kötelességet: 1).

1) L. Kisfaludy Sándor : i. m. Előszó. XXI. 4.

VASS JÓZSEF,
magyar nyelv- s irodalomtörténet-tanár
és lyceumi könyvtárnok.

II.

A TANINTÉZET TÖRTÉNETEI.

A.

Bevezetés.

Mit annyi hő kebel szivdobogva várt; miért annyi fohász kelt az ég lakóihoz: ime valahára létesült. — Az iskolai ó rendszer helyébe, mely túlélte magát, melyből kialakult az élet, behozatott az új, a réginél minden esetre célszerűbb, mely alig két éves élete után is kezdi teremni gyümölcseit.

Hogy gymnasiumaink új rendezést kívánnak: ez egyetemes vágy és megdönthetlen igazság gyanánt élt már évek óta mindazok keblében, kik a nemzet jövőjét, dicsőségét, boldogulását szivökön hordozák.

A nemzet tanácskozó termeiben úgy: mint az időszaki sajtó hasábjain sokszor hallók ismételtetni a panaszt a tanárok készületlensége ellen, s vajjon lehetett-e ez másképp? a tudományok tizféle ágában jártasságot, tökélyt szerezni, valóban ritka embernek adatott! mert hiszen nem születünk mindnyájan mindenre.

Jól tudók mi azt, hogy azok kezébe, kikre az ifjuság nevelése és tanítása bízott, van letéve a nemzet jövője, dicsősége vagy gyalázata, milliók ideiglenes és örök üdve vagy kárhozata, az álladalom sorsa; mert megdönthetetlenül igaz azon állítás, miszerint a tanítók szelleme az, mi jóra vagy rosra buzdít; — úgy de, ki szent hivatásának, az egyháznak buzgó híveket, a fejedelemnek hű alattvalókat, a hazának munkás, hasznos és békeszerető polgárokat nevelni, lelkiismeretes pontossággal meg akart felelni: nem kellett-e szellemi és testi erejét idő előtt fölemésztenie azon édes remény nélkül, hogy fáradságának ohajtott sikerét, eredményét láthassa?! —

Üdv és igaz szivszülte hála azért ő cs. k. apostoli Felségének mindenre kiterjedő atyai gondoskodásaért! teljes méltánylat és forró köszönet a közoktatás ügyének vezérletével megbízott vallás és nevelésügyér ur ő nagyméltóságának, ki az ó rendszer szellemnyügöző bilincseit széttörve, egy új, boldogabb korszaknak derítette föl hajnalát!

Az új rendszer rendeletének hódolva adjuk ki a folyó iskolai év végével ez igénytelen füzetkét a' helybeli tanintézet történetének rövid vázlatával, azon időtől kezdve, mióta az a jezsuiták megszüntével a kegyes tanítórend vezérletére bízott.

B.

Részletes történetek.

A dicső emlékezetü és hön szeretett fejedelemnő, kinek trónja megmentéseért folyamokká dagadt a hű magyar szivekből kiomló hősi vér, Erdély kath. nagyai és rendei kívánatára, 1776-ban adta át a kolosvári tanintézetet a kegyes tanítórendnek.

1776-ban a szent hitnek, nemzetiségnek és polgárerényeknek tizenkilenc hirdetője érkeztén Kolosvár falai közé: megkezdették munkásságukat. Mások a nemes ifjak tápláldája (convictus), mások a sz. Józsefről címzett növelde (seminarium) vezetésének gondjait vállalták magukra. Mások a bölcsészeti, mások a nyelvtani és szépművészeti tantárgyak előadásához fogtak. Egy pedig mint elemi iskola-igazgató és egyszersmind hitoktató kezdé ápolni Kolosvár és vidéke lakosságának fakadó hibáit. Átadaték továbbá az akadémiai templom gondnoksága mind azon szent kötelességek teljesítésével, melyeket hajdan a jezsuiták gyakoroltak.

A kegyes tanítórend tagjai elvállalt tisztok betöltésében ernyedetlen munkássággal csüggedetlen buzgalmat párosítanak.

A kegyes fejedelemnő ilyképen a kegyes tanítórend gondviselésére bizván a tanintézet és két növeldet, az azokban fáradozó egyének díját úgy kegyeskedett meghatározni, hogy 100. pp. ft. adatván az igazgatók kezébe, élelem-, fa- és gyertyával lássák el az egyéneket, egyéb szükségéik megszerzésére a házigazgatónak, ki egyszersmind gymn. igazgató is, és a sz. Józsefről címzett növelde vagyis seminarium felügyelőjének 200., a bölcsészeti tanárok s a növeldei aligazgatóknak 150., a gymnasiumi tanároknak 100. ft. pp. rendeltetett, s ezen összeg részint a stipendiorum fundusból, részint a tanulmányi pénzalapból fizetteték.

Idő folytán az idők járásának nehezültével t. c. Hochmeister Márton nyomda-tulajdonos ur, nemes lelkének sugallatából, Kolosvárt létezett nyomdájának egy részét 180°/. évben a tanügy iránti vonzalomból, annak fölsegélésére oda ajándékozta.

1846-ban a növelésügy körül fáradozó egyének nyomasztó anyagi állása az által enyhítettett, hogy, ő cs. k. apostoli felsége V-ik Ferdinand vele született kegyességénél fogva méltóztatott a tanárok fizetését magasabbra emelni, és a kath. tanulmányi pénzalapból fejenként 100. pp. frtal megtoldani.

Ide járul még a könyvtárőri állomás, 150. pp. frnyi illetékkal, mely az erdélyi kir. fő-kormány melletti kath. bizottmány által b. Szepessy Ignác erdélyi l. sz. püspök befolyása folytán 182¹/₂ évben hasonlóan egy kegyes tanítórendi áldorra bízott úgy, hogy az a lyceumi ifjuságnak hitszónoka és tanára is legyen, erre nézve külön díjjal.

A szakrendszer behozatalával 185°/. lényeges változásokon ment keresztül tanintézetünk. A hajdani öt osztályu gymnasium (mert Erdélyben a magyarhoni rendszer értelmében az első nyelvtani osztályban előadatni szokott tárgyak a 3-dik elemi osztályban végeztettek) nyolc osztályuvá, vagyis teljes gymnasiummá alakítottát, beléolvasztatván a bölcsészeti tantárgyak is. Az igazgató-tanár, az al- és felgymnasiumi tanárok fizetése most egyforma, még eddig külön-külön 300. ft. pp., mely összegnek fele élelmezésül a házigazgató kezébe, másik fele a tanárok kezébe adatik mindennemű szükségéik fődözésére, évnegyedes utólagos illetményben. Ehez járul a felgymnasiumi hitszónok és algymnasiumi hitoktató számára év végével külön-külön

fizetendő 10. ft. és 48. kr. pp. a vasárnapi sz. beszédekért. A tanárok fizetésének végképeni elhatározása azonban a magas ministerium előtt áll. Az előadások a pompás és valóban nagyszerű lyceumi épületben tartatnak, mely boldog emlékü I. Ferenc király uralkodása és gr. Bánffy György érdemdús kormányzósága alatt épült 1822-ben. Az építési költségek a róm. kath. pénzalapból fődöztetvén, mely alap szolgál ma is az épület föntartására. Kap pedig az intézet évenként 150. ft. pp. fára, 100-at pedig takarításra, miből 20. pp. ft. levonatik célszerű könyvek szerzésére, melyek az algyrnasiumi növendékek között jutalmul osztatnak ki.

Ez anyagi segédeszközökön kívül következő szellemi segédszerekkel bir a helybeli tanintézet, ugymint:

a) a *lyceumi könyvtár*, melynek történeti vázlata ez: a jezsuiták Erdélyben 1773-ban eltöröltetvén, társadójokat elhagyták, könyvtáruk a helybeli róm. kath. lyceumnak esvén birtokul. — Ö felsége I. Ferenc boldog emlékü fejedelmünk, 1828-ban 5515. szám alatti magas rendeleténcél fogva a könyvtár növelésére, a kath. tanulmányi pénzalapból évenként járó 300. pft utalványozott. Ehez járult még 1828-ban azon 4546. sz. alatti legfensőbb rendelet, melynek erejénél fogva a két testvérhaza összes nyomdái munkáik egyegy példányának megküldésére utasítottak; s ennek nyomán szorítá az 18³⁹/₄₀. VI. t. c. 11. §-a Erdélyt is nyomtatványai egyegy példányának a magyar akadémiai könyvtár részére való megküldésére. Sajnos azonban, hogy a testvér Magyarhon nyomdászai a magas rendeletet kijátszván, naptárak, casinoi könyvek s holmi jelentéktelen füzetkéken kívül alig küldöttek egyebet. Ha jelentékenyebb művek érkeztek is: ezek is vagy csonkán, vagy mctszvények nélkül jutottak kézhez.

A magyarnak 1848-ki végzetteljes napjai a 300. pfnyi könyvtári segélyt megakaszták, mig az 1852-ki januar 15-i 1027. sz. alatti legfensőbb kormány-rendeletnél fogva, az három részre osztatván, a helybeli róm. kath. gymnasium szakosztályai, orvos-sebészi és a legközelebb felállítandó jogakademia részére külön-külön 100. pft utalványoztatott.

A könyvtárt a helyb. róm. kath. teljes gymn. igazgató-tanára, nt. Sláby József kegyes tanítórendi áldor főnöksége alatt, ellátja a könyvtárör s jelenleg Vass József kegyes rendi áldor s a helyb. r. kath. teljes gymnasiumban a magyar nyelv s nemzeti irodalom történetének tanára, 150. pfr. fizetéssel, évnegyedi utólagos illetményben, és egy könyvtári szolgál, évi 14. ft. és 24. kr. p. bér mellett.

Mi a' könyvtár helyiségét illeti, fel van állitva s. t. t. Koretz Lőrinc, kegyes tanítórendi áldor s mennyiségtanár által, kormányzéki tiszteletdíj mellett, jól rendezve (184⁸/₉) s ügyes szerkezetű három jegyzőkönyvvel ellátva, a lyceum épületének legfelsőbb emeletén egy nagyobb és kisebb teremben. Mellette van a könyvtárör és könyvtári szolgál lakása és az olvasó-szoba.

Tekintve a könyvtárt tartalmára nézve, van benne jelenleg: 12,000. kötetre terjedő munka. Különösen: 1. *Ősnyomat* (incunabula, 1470—1536. időkor.) 183; közölök a) 15-ik századbéli: 49. (Legrégiebb nyomtatvány: *Quintilianus*, ily colophonnal: „Marci Fabii Quintiliani institutionum oratoriarum ad Victorium Marcellum libri XII. et ultimus explicit. Absolutus Romae, in via papae prope sanctum Marcum. Anno salutis M. CCCC. LXX. die vero tertia mensis Augusti. Paulo Veneto papa II. florente anno ejus VI.“); b) 16-ik századbéli: 134. — 2. 16-ik

századbeli (1537-től számítva): 599. — 3. 17-ik századbeli: 1248. — A többi munkák mind a 18- és 19-ik századból valók. —

Magyar munkák: a) a' 16-ik századbeli: 7. (Legrégibb nyomtatvány: „Telegdi Miklós prédikációi. II-d rész. Nagyszombat. 1578. 4r.“). b.) 17-ik századbeli: 44. — Kézirat: 290. darab. Legnagyobb részt hittudományi és bölcsészeti értekezések. Köztök kitünő figyelmet igényel egy római breviarium elül-hátul csonka, hártján, hihetőleg a 14-ik századból. (Vö. Tol-dy Ferenc: a magy. nemz. irodalom története. Pesten, 1851. I. köt. 135. lap.)

Általánosan a könyvtár, mint szerzetes hagyomány, az egyházi irodalmat képviseli legerősebben. A' többi szakmunkák, összesen véve, úgy állnak ehhez, mint 1: 2.

Hajdan a' könyvtárban létezett érdekes pénzgyűjteményt gonosz tolvajok fortélyosan elorozván 1845. dec. 8-án 12—1. óra közt d. u., a mi jelenleg ez érdemben emlithető, ennyi: a) barbár pénz van: 2. db.; b) római, főleg családi pénz: 156. db.; c) magyarországi: 84. db.; d.) erdélyi: 18. db.; e.) lengyel: 88. db.; f.) különfélék: 30. Összesen: 378. db. — Megjegyzendő, hogy mind ezüst, kivéve egy, ily köriratu arany emlékpénzt: *Ferdinando. A. I. Regi Hung. M. P. Transsilvaniae.* A' másik lapon: *Homagium praestitum. Cibirii. MDCCCXXXVII.* Végre a pénzgyűjteményben foglal helyet az 1848-b. megszűnt kolosvári kath. nagyobb növelde vasra forrasztótt s ezüstbe metszett ily köriratu pecsége: *Regent. Semin. Báth. Apor. S. Josephi Claudiopolitani.*

A pénzgyűjtemény 1851-ben t. c. Hodor Károl dobokai közbirtokos urnak szives aján-dékából gyarapult, ki a Gordianusoknak a gothokon nyert győzelmök emlékére vert 2. db. ezüst pénzt kegyeskedett küldeni, ily köriratokkal: *Imper. Caes. Gordianus. Pius. Augustus. Virtuti. Augusti.* — És: *Gordianus Pius Augustus. Virtus.* — Találtattak 1825-ben. M. Ujfa-luban, Dobokamegyében. Verettek 223-ban K. u.

b) *Természettani mütár.* Rövid története következő: hajdan elég gazdag volt gép- és természettani eszközökben, de 1798-diki augustus 31-kén tűz ütven ki a városban, a gép- és természetani eszközök nagy része a mindent fölemészteni látszó lángok martaléka lön. A fön-séges cs. k. főkormány azonban koronként kegyeskedett a róm. kath. alapítványból költségeket utalványozni, melyeken a' természetan világosabb fejtegetése- és könnyebb felfogására meg-kívántató kísérleti eszközök szereztessenek, ezeknek összes száma ma már 330. — A legu-jabbak azonban hiányoznak; a meglevőknek kijavítására és némelyek szerzésére a cs. kir. főkormányzék folyó évi $\frac{6169}{546}$ sz. alatti magas rendeleténél fogva évenként 20. pp. fr. utal-ványozni kegyeskedett. — A természettani mütár mostani felügyelője Ovsiák Alajos, kegyes tanítórendi áldor és a helyb. teljes gymnasiumban természetanár és bölcsész tudor.

c) *Mértani mütár és csillagda.* A mértani mütár keletkezése hihetőleg egy-idejű a ter-mészettani mütárral. A szükséges kellékekkel el vagyon látva, kisebb szükségei fődözésére hajdan 10. pp. fr. adaték a helyb. tanintézet pénztárából, de ettől az új tanrendszer beho-zatálával elesvén, az idő folytán romolható eszközök javítására semmi segedelemmel nem bir.— A helyb. csillagda alapítója boldog emlékű Mártonfi József erdélyi püspök, ki azt 1798-ban kezdé építtetni s 1805-ben végezte be. *Alaptőkéje* 2666 $\frac{2}{3}$ pp. fr., melynek évi kamatja 160. fr., ennek felét a boldogult alapító-püspök a csillagdai felügyelőnek rendelte adatni, a másik feléből évenként 20. frt. kisebb szükségek fődözésére kiadatni, a többit a pénztárban,

mely a cs. k. főkörmány gondjaira bízott, hagyatni rendelte, egykori nagyobb szükségek fődözésére. Az alapítványi levél értelmében a csillagda felügyelője mindenkor a mennyiségtan tanára, ki most Pallyó Endre, kegyes t. rendi áldor s bölcsész tudor.

d) *Termény-gyűjtemény*, melynek nagyérdemű alapítója Reichenstein Márton, ki 1808-ban több ezerre menő nagybecsű ásványgyűjteményét a helyb. r. kath. tanintézetnek hagyományozván, az ásvány-ismével foglalkozó serdülő ifjuságnak gyakorlati tért nyitott; e gyűjtemény a cs. k. kormány által koronként a r. kath. nevelési alaphól és egyes nagylelkű honfiak bőkezűségéből bel- és külföldi ritkább darabokkal folytonosan szaporítottatott, nevezetesen 1851-ben a közoktatástügyi magas ministerium által megküldetett Becker 120. kemény fából idomított jegec-mintája, s az alsó osztályok számára szolgálendő egész kis ásvány-szedemény; — az állat- és növényország, miután Erdély kath. tanodáiban az új tanrendszer behozataláig állat- és növénytan nem tárgyaltaték, gyűjteményileg képviselve nincs! — kivévén mégis azon néhány csiga- és kagylófajokat, melyeket alapító Reichenstein úr s egyes hazafiak adományoztak, és pár kitömött emlős s madár mutatóványokat, ugy szinte pete, rovar és lesajtott növénypéldányokat, melyeket ezen átmeneti két év alatt buzgóbb szorgalmu tanoncaink gyakorlatul beadtak. — E gyűjteménynek felügyelője Könyve Alajos, kegyes t. rendi áldor és a helyb. tanintézetben természetrajz tanár.

e) *Történelmi és földrajzi segédeszközök*. Történetirati segédkönyveket nyújt a lyceumi könyvtár; de fájdalommal kell bevallanunk a történelemmel karöltve járó és egyik szemének nevezett földrajzot értelmező segédeszközök fölötté nagy hiányát. Őszintén szólva: jóra való földképek- és tekékkal nem dicsekhetünk; a meglevők, névszerint a Jüttner Józsefféle gyűrű-, égi és föld-műteke, a gróf Batthyáni Kázmér ajándékozta földteke, ugy b. Urban Károly cs. k. vezérőrnagy adománya is, a 4' magasságu és selyemre készített ritka szépségű földgolyó, mely egy bele illesztett futató által léggel töltetik ki, s használat után, kibocsáttatván belőle a lég, ismét igen kis csomagba összefogható, — kisebb-nagyobb mértékben annyira megrongálvák, hogy ily állapotban csupán fölületes szolgálatot nyujthatnak. Ezeknek kijavítatása a tanulm. pénzalaphól nem sokba jőne.

A földképekkel is épen így vagyunk. — Egy Historischer Schul-Atlas von Dr. J. Rupp, egy igen kisszerű Arnz- és Vallas Antalféle Atlas s egy Európát mutató csinos fali földabrosz mindaz, mit tanintézetünk sajátjának mondhat. Biztat azonban a remény, hogy nn. püspök és főigazgatónk erélyes buzgalma e káros hatású hiányt orvosolni fogja, annyival inkább, mivel a szükséges földképek jegyzékét az illető szaktanárok által már beadatni rendelte, és a magas ministerium elébe föl is terjesztette.

C.

A kolosvári róm. kath. nyilvános teljes gymnasiumi ifjuság részére létező ösztöndíjak jegyzéke.

Pénzbeli ösztöndíjak Erdélyben hajdan nem léteztek; hanem, hogy a szegényebb sorsu ifjak is képezhessék magukat, intézetek valának alapítva, melyekben a tanulók szabad lakást, ételmet, fűtést és gyertyát kaptak. Ilyen intézet a kath. tanulók számára Kolosvártt kettő volt, mindenik a kegyes t. rendiek felügyelete alatt. A M. Teréz című tápláldában (convictus),

melynek egy része a szerzet tagjainak lakásul szolgál, volt 34. ifju. — A sz. Józsefről címzett Báthori-Apor növeldében vagyis seminariumban, mely a b. tordai utcában fekszik, s melyben ideiglenesen a cs. k. dohánygyár (szállásdíj fizetés mellett) szállásol, volt 104. ifju, kik mellett 10. szegényebb ifju, szolgálattelvésért tartatott.

A két intézetben hajdan vegyesen voltak a' gymnasiumi tanulók a bölcsészet és joghallgatókkal; de 1841-ben fensőbb kormányi rendeletnél fogva a jog- és bölcsészettanulók a növeldébe, a gymnasiumi tanulók pedig a tápláldába helyeztetek át. A növeldében egy igazgató és két aligazgató, a tápláldában egy igazgató, ki ház- és gymnasiumigazgató is vala egyszersmind, és egy aligazgató felügyelete alatt neveltetének az ifjak, név szerint a seminariumban:

1. Báthori alapítványán: . . . 30	12. Molnár alapítványán: . . . 8
2. I. Leopold király alapítványán: 20	13. Miklósi „ . . . 2
3. M. Teréz „ 9	14. Sternegge „ . . . 2
4. Apor „ 4	15. Nagy Károl „ . . . 1
5. Bab püspök „ 4	16. Nagy Dénes „ . . . 1
6. Biró „ 1	17. Bors-Kovács „ . . . 1
7. Pál „ 5	18. Orosz-Tankó „ . . . 1
8. Buzeskul, Prasser, Hell, Ferenczi, Kótér, Ambrus, Lászlófi és Csomortányi egyesített „ 2	19. Kantai-Molnár „ . . . 1
9. Haller „ 1	20. Karácsonyi „ . . . 2
10. Névtelen és Henter „ 1	21. Keresztes „ . . . 1
11. Kozma „ 2	22. Csáki „ . . . 1
	23. Lamásch „ . . . 2
	24. Bálint „ . . . 2
	104

A tápláldában 34. ifju tartatott következő alapítványokon: u. m.

1. Leopold alapítványán	20 növendék
2. Báthori alapítványán	7
3. M. Teréz „	1 „
4. Miklósi „	1 „
5. Bab püspök „	1 „
6. Karácsonyi „	2 „
7. Haller „	1 „
8. Winkler „	1 „
	34

Ezekből a M. Teréz-alapítványosok, kik a radnóti uradalom jövedelméből tartattak, valamint a Báthori és Leopold-alapítványosok is, ideiglenesen megszűntek.

Mindkét növeldét a magyar közoktatási ügyérségnek 1848-ki oct. 18-án $\frac{5385}{2304}$ sz. alatt kelt rendelete szüntette meg.

A növeldé utolsó felügyelői voltak: Sláby József igazgató, Németh Ferenc és Lechner Imre aligazgatók, kegyes t. rendi áldorok.

A tápláldában Cseh Ferenc igazgató, és Ruff József aligazgató voltak utolsók, hasonlóan kegyes t. rendi áldorok.

Most, a dicsőült alapítók által letett tőke kamatából 60. p. p. frt. híz egy egy ifju évenként, kiknek száma jelenleg a tanintézetben negyvenre rúg, s latin szertartásu katholikusok; a Bab-alapítványosok azonban görög katholikusok.

E rendes ösztöndijakon kívül dicsőségesen uralkodó **I. FERENC JÓZSEF** ő cs. kir. apostoli felségének 1851-ik év aug. 31-én 4000. sz. alatt kelt legkegyesebb rendelete és az erdélyi cs. k. főkörmányszéknek $\frac{25020}{M.C.G.}$ számú intézvénye folytán Erdély tanulói számára ez évben ismét hatvan és fejenként 60. pp. fr. álló ösztöndij osztatott ki, még pedig úgy, hogy:

görög nem-egyesült vallásu legyen:	21.
görög egyesült	14.
római kath.	6.
evang.-reform.	6.
evang.-luth.	5.
unitarius	5.

A nagylelkü fejedelem eme legkegyesebb adományában ez évre helyb. tanintézetünk növendékei közül 9. részesült, kik közül egy latin szertartásu, négy keleti szertartásu kath., három görög nem-egyesült vallásu, egy evang.-reform. vallásu.

D.

Tanügyet érdeklő fontosabb rendeletek kivonata.

1.) 1850. nov. 20-án Deutsch Móric 150. pp. frtnyi jutalommal ideiglenesen szépírást tanítóul neveztetik a helyb. róm. kath. tanintézethez.

2.) 1850. nov. 22-én ft. Fekete János főestperes és helyb. g. szert. kath. lelkész ur ideiglenesen román nyelv tanáruul neveztetik ki 150. pp. frtnyi jutalommal.

3.) Az erdélyi cs. k. főkörmány utján 1851-ik év januar 24-én $\frac{1759}{C.M.G.}$ sz. a. kelt rendelet nyomán megküldetett a „Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien“ című folyóirat 12. füzeté.

4.) A vallás- és közoktatásügyi ministerium 1850. dec. 31-én $\frac{10514}{83}$ számú rendeletének teljesítéseül az erdélyi cs. k. főkörmányszék 1851. martius 23-ikán $\frac{1278}{C.M.G.}$ szám alatt felszólítja püspök ö nmságát, mint az erdélyi kath. iskolák főigazgatóját, miszerint az osztrák birodalmi középtanodák számára kiadott tanterv 116-ik §-a értelmében, az iskolai év végén kiadni kellő programm készítésére buzdítsa az erdélyi kath. középtanodák tanárait. — E fölhívás kellő lelkesedéssel fogadtaték ugyan a tanárok által, de mégis határozatba az ment:

intéztessék a főséges cs. k. főkörmányhoz fölirat, melyben fejtsék ki, hogy a tanári tesület, noha ezen első, ugymint átmeneti évben teendőinek halmaza által terhelve van, kész mégis a magas felszólításnak hódolni s a programot elkészíteni úgy, ha elébb a tanárok anyagi állásán segítettvén, képesekké tétetnek teendők végrehajtására. Erre püspök ő nmlga utján 1851. június 8-kán 977. sz. alatt válaszul érkezett a cs. k. főkörmánynak $\frac{13011}{M.C.G.}$ sz. leirata, mely szerint igazságosnak tartja, az új rendszerrel sokfélekép elfoglalt középtanodai tanárokat ezen áthidázó évben a programm kiadásától fölmenteni.

5.) Püspök ő nmlga utján 1851. június 8-kán 975. sz. alatt érkezett az ösztöndíjasok ügyében a cs. k. főkörmánynak $\frac{12655}{M.C.G.}$ sz. alatti rendelete, melynek erejénél fogva az ösztöndíjasokra a régi szokás fentartandó, ha t. i. az év első felében a tanulmányokból első osztályzatot nem nyertek, az ösztöndíjnak csak egy félévre eső díja adassék ki, második fele pedig tőlök határozottan tagadtassék meg.

6.) Püspök ő nmlga utján 1851. jun. 13-án 1038. sz. alatt. és a cs. k. főkörmánynak $\frac{12972}{M.C.G.}$ sz. alatti rendelete helybenhagyja az átmeneti vizsgák tartása iránt hozott határozatát a tanári karnak, mely szerint azok jul. hó 15-én veendik kezdetöket, melyeknek folyama alatt tartassék az érettségi vizsgálatoknak írásbeli része is. Végre ugyan-e rendelet a megszakasztandó előadások folytatását sept. 1-ére rendeli.

7.) Az erdélyi cs. k. főkörmánynak 1851. sept. 2-án $\frac{20415}{M.C.G.}$ és a nm. püspök ur 1574. sz. alatti rendeleteikben meghagyatlik, hogy az erdélyi kath. tanintézetek, az azokat semmi joggal nem illető cs. k. nevezettel föl hagyván, jövőben róm. kath. melléknévvel cimeztessenek, s minden irományok püspök ő nmhoz, mint főigazgatóhoz és az erdélyi róm. kath. egyház fejéhez intéztessenek, onnan terjesztendők felsőbb helyre.

8.) Püspök ő nm. 1192. sz. alatt közleni méltóztatik az erdélyi cs. k. főkörmánynak 1851. jul. 3-ról $\frac{13513}{M.C.G.}$ sz. a. szóló rendeletét, melynélfogva a' helyb. prot. tanintézetekbe járó r. kath. ifjak kath. hitoktatásokra és isteni tiszteletre megjelenni köteleztetnek.

9.) 1851. sept. 11-én Ruzsicka György ur a helyb. r. kath. tanintézetben 150. pp. frnyi évi jutalommal ideiglenesen énekmesterré nevezetlik ki, hetenként két órai tanítás rendeltetvén.

10.) Püspök ő nm. 1851. oct. 24-én 1779. sz. a. átküldeni méltóztatik a cs. k. főkörmánynak $\frac{22996}{M.C.G.}$ sz. a. kelt rendeletét, melyben azon iskolai könyvek jegyzéke kivántatik, melyek a helyb. tanintézetben kézikönyvekül használtatnak.

11.) Nm. püspök ur utján 1851. dec. 14-én 2016. sz. a. érkezett az erdélyi cs. k. főkörmánynak $\frac{25922}{M.C.G.}$ és a cs. k. magas belügyi ministeriumnak 1851. nov. 6-án $\frac{23901}{2130}$ sz. a. kiadott rendelete, mely szerint a tanuló ifjuság a közelebb tartandó katona-sorozás alól, bizonyos föltétek mellett, fölmentetik.

12.) 1852. januar 16-án rajzmester Simó Ferenc ur 100. pp. fr. évenkénti jutalom mellett megbizatik a rajzitanitással a gymnasiumban is.

13.) Püspök ő nm. utján 607. sz. a. átküldeték a cs. k. főkörmánynak 1852. mart. 21-én $\frac{5571}{512}$ számú rendelete, melynél fogva a tanári testület a f. 18⁵/₃₂. év végén tartandó érettségi vizsgálat iránt véleményes szabályok készítésére hivatik fel; tanári tanácskozmányban megállapítván a szabályok, a fölírat nm. püspök ur utján a cs. k. főkörmányhoz elküldetett.

14.) Nm. püspök ur utján 670. sz. a. érkezett a cs. k. főkörmánynak f. évi mart. 31-én

$\frac{6352}{569}$ sz. a. kiadott rendelete, mely szerint a tanintézet igazgatósága fölhivatik, hogy a folyó évben megállapított és a jövő 18⁵²/₃₃. tanévben használandó átmeneti tervet kidolgozván, adja be. E rendelet hódolatteljes kegyelettel fogadtatván, az elkészített terv legfensőbb helyre a maga idején felküldetett.

15.) Nm. főigazgató püspök ur utján 725. sz. a. megküldetett a cs. k. főkörmánynak f. évi mart. 31-én $\frac{4572}{421}$ sz. a. kelt rendelete, mely a magyar nyelvnek a ministerialis terv szerinti előadását tárgyalja.

16.) Főigazgató püspök ő nm. utján 757. sz. a. érkezett a magas közoktatásügyi ministerium leirata, mely szerint a második osztályban eddig használt Ellendtféle latin olvasókönyv helyett Schinnagel Móric célszerűbb olvasókönyve ajánlatik.

17.) A cs. k. főkörmány püspök ő nm. utján tudatja, hogy a magas közoktatásügyi ministerium az udvarhelyi és nagyszebeni r. kath. középtanodák számára villany-gépeket küldeni méltóztatott, a többi gymnasiumok számára egyéb természettani eszközök később fognak érkezni.

18.) Püspök ő nm. 886. sz. a. közölni méltóztatik a cs. k. főkörmánynak f. évi april 29-én $\frac{8378}{768}$ sz. a. leiratát, melyben tudni kívánja: ha vajjon — és melyik erdélyi kath. középtanoda szándékozik e. f. iskolai év végén programot kiadni? — válaszoltaték: a kolosvári róm. kath. középtanoda bokros teendőinek halmaza mellett is kész program készítésére, csak a nyomtatási költségek iránt legyen tisztában.

19.) Püspök ő nm. utján 955. sz. a. érkezett a közoktatásügyi ministeriumnak 3558. számú rendelete, melyben iskolai kézikönyvekül ajánlatnak: 1.) Természetrájk elemei. Hanák János piaristától. 2.) A kis geometra, Nagy Károltól. 3.) Elemi számtan, Barcs Ferenc piaristától. Ezeken kívül ideiglenesen használtatni engedtetnek: 4.) A természettan alaprajza, Lutter Ferdinand piaristától. 5.) Elemi mennyiség- és mértan, Koretz Lőrinc piaristától.

20.) Nm. püspök ur utján 1115. sz. kelt leirat helybenhagyja az átmeneti vizsgáknak a tanári kar által tanácsüléssileg meghatározott idejét s tudtul adatik, miszerint a szünidő csupán aug. hóra szorittatik.

21.) Püspök ő nm. utján 1081 sz. a. kelt. leiratban közöltetik a cs. k. főkörmánynak 8355. sz. a. kelt rendelete, melynek erejénél fogva a f. évi jul. 29-én tartandó érettségi vizsgák elnökeül Szabó József orvostudor és helyb. orvos-sebész intézeti tanár ur neveztetett ki.

22. Püspök ő nm. utján 1348 sz. a. kelt leiratban tudtul adatik a cs. kir. főkörmánynak $\frac{14005}{1274}$ sz. a. kelt magas válasza, mely szerint a programm kiadását kegyesen megengedni méltóztatván, a nyomtatási költségeket a kath. tanulmányi pénzalap fogja hordozni. —

E.

A kolosvári róm. kath. nyilvános teljes gymnasiumban 18^{50/52} tartott tanácsülések némely lényegesebb határozatának kivonata.

a) 1850-ik évi oct. 29-én Szabó József orvostudor s tanár mint kormány-biztos elnöklete alatt a tanácsülés határozatilag kimondá, hogy a Szentlélek segítségül hívása nov. 3-án az akadémiai szentegyházban díszes egyházi ünnepélylyel tartassék. Továbbá a tanári kar legszigorubb következetességgel ugy vélekedvén, hogy — miután tanintézetünkre nézve a magyar nyelv lön a tanulmányok rendes előadása fensőbb helyről legkegyelmesebben rendelve — a hivatalos nyelv sem lehet más, mint a magyar; közértelmileg határozaték: hogy e tanintézet minden hiv. közlekedéseiben a magyar nyelvet használja.

b) 1850. nov. 9-én nt. Sláby József igazgatótanár elnöklete alatt az illető felsőség megkérétni rendeltetett, hogy — miután a helyb. kath. gymn. eddig a M. Teréz nevet viselő kir. táplálda pecsétével élt, — a helyb. róm. kath. teljes gymnasiumot külön, tanítási nyelvével összehangzólag, magyar pecséttel ellátni méltóztatassék.

c) 1850. nov. 27-én a tanácsülés tagjai roppant elfoglaltatásukat összevetve a fölmerülhető hivatalos irományokkal, nem felejtkezhettek meg egy tollvivőről is szót tenni. A helyb. tanintézetben eddig rendes fizetéssel ellátott tollvivő volt. Változván a tanulmányi rendszer, aligha fog a dolog oda vitetni, hogy az eddigi tollvivőnek munkaköre az orvos-sebészi három osztályra szorittassék, kitudva onnan a sokkal nagyobb számú nyolc szakosztályt. Erre nézve oly értelemben rendeltetett megkérétni az illető felsőség, hogy tanintézetünk irományainak eszközlésére az eddig kincstári rendes fizetésben levő tollvivőt szoros kötelességképen utasítani ne terhelhetnék.

d) 1850. dec. 18-án a tanácsülés közértelemmel azt határozta, hogy igazg. tanár ur által eddig a latin nyelven szerkesztett értesítvényekből latin nyelven kiadatni szokott iskolai bizonyítványok ezentúl magyar nyelven, mint intézetünk tanulmányi nyelvén, szerkesztessenek. Ugyanekkor a tanév lefolytán megtartandó szünidőre nézve határozaték, hogy a karácsoni szünidő dec. 23-tól jan. 2-ig; a farsangi mart. 2-től 5-kig; a húsvéti april 15-től 23-ig; a pünkösdi jun. 8-tól 11-ig terjedjen; a még hátra levő napok a két isk. félév között tartandó szünidőre maradván fenn.

e) 1851. febr. 12-én a húsvéti ájtatosság végzésének napja mart. 25-re, vagyis gyümölcsoltó B. Asszony ünnepére tüzetett ki, mely a jubilaeumi bucsú kihirdetése következtében april 14-re tétetett által. — Ugyanekkor némely tanulóknak tanulási hanyagsága hozatván fel, határozattá vált, hogy az illető osztálytanár urak ezeknek szüléit a felől értesítsék.

f) 1851. sept. 30-án tartott tanácsülésben nt. igazg. tanár ur okát adá, mért nyilnak meg a tudományok csarnokának ajtai sept. hó helyett, mint az legfensőbb helyről parancsolaték, oct. hó első napjaiban; mivel sept. hó közepéig is alig gyült össze 30. tanuló; de a mult évi tanárok közül is kettő Magyarországra helyeztetvén vissza, onnan a két uj tanár közoktatásügyi minister ur ö nm. rendeletéhez tartván magukat, mely szerint a szünidő Magyarországon oct. hóig terjesztetik ki, csak sept. végével érkeztek Kolosvárra. Ezen akadályok elhárítva levén, egyebek között határozaték: hogy az ifjuság összeírása oct. hó négy első napján történjék, 5-én a Szentlelket segédül hívó sz. mise áldozat tartassék, 6-án a rendes előadások kezdessenek el.

g) 1851. dec. 3-án határozaték: hogy az összes tanuló ifjuság dec. 23-án a sz. gyónást és áldozást végezze; azután a karácsoni szünidő veendi kezdetét és tart jan. 2-ig.

h) 1852. jan. 31-én határozatba ment: hogy febr. 18-án befejeztetvén az első félév, az iskolai év második fele mart. 4-én kezdessék. — Ugyanekkor tartott ülésben olvastaték ö szentsége IX-ik Pius pápának két apostoli levele, melyeket püspök ö nm. 2074. sz. alatt átküldeni méltóztatott; ez apostoli levelekben Krisztus helytartója, tekintve az idők sanyaru állapotát, nyilv. imádságokat rendel, és a ker. hívek lelki javára jubilaemi bucsút hirdet; hogy az ebből forraszó kegyelemben a tan. ifjuság is részesülhessen, határozaték: miszerint a püspök ö nm. által rendelt imák mart. hó három egymás után következő vasárnapján végeztessenek, 25-én pedig Penitenciatartás- és Oltáriszentséghez járuljanak.

i) 1852. febr. 21-én tartott ülésben az ifjuság erkölcsi viseletét és tantárgyakbani előmenetét illető fokozat így határozaték:

	1-ső	2-ik	3-ik	4-ik
Erkölcsi viselet	példás	jó	rosz	—
Figyelem	éber	szórakozott	kevés	igen kevés
Szorgalom	dicséretes	elégéses	változó	semmi
Tantárgybani előmenet	kitünő	kielégítő	csekély	igen csekély
	Kitünőleg első rendü.	Első rendü.	Második rendü.	Harmadik rendü.

j) 1852. april. 15-én tartott ülésben Szelicsei Jepure, máskép Molnár István g. egy. vallásu s 4-ik szakosztálybeli tanulónak rablási vétségeért és isk. bizonyítvány hamisítási merényceért e tanintézetből erkölcsiségi II-dik osztálylyali kizáratása közértelmüleg elhatározatván, az ez ügybeni följelentés a cs. k. főkormánynak rögtön felküldetni rendeltetett.

k) 1852. maj. 12-kén tartott ülésben többi között olvastaték a főséges cs. k. főkormánynak $\frac{8868}{776}$ sz. alatt kelt s püspök ö nmga utján 842. sz. alatt másolatban megküldött visszairata, melyben eme kérdés eldöntése: vajjon az april 15-ei ülésben kizáratni rendelt s magasabb foku erkölcsi romlottságot föltétező Szelicsei Jepure, vagy Molnár István tanuló nem volna-e a birodalom minden tanintézeteiből kizárandó? a tanári testületre bizatik. Az összes tanári kar *igen-re* szavazott. — Ugyanaz említett napon tartott ülésben a gyónás és sz. áldozás napjául jun. 27-ke tüzetett ki. Az átmeneti vizsgák kezdete jul. 14-re rendeltetett, a szóbeli érettségi vizsga jul. 29-re, 30-án a bizonyítványok kiosztása és a Magasságbelinek nyilvánítandó ünnepélyes hálaáldozat után az ifjuság elbocsáttatik.

1.) 1852. jul. 11-én tanácskozásunk egyik tárgyát tette a főséges cs. k. főkörmánynak $\frac{11034}{1008}$ sz. alatt kelt s püspök ő nm. utján 1179. sz. alatt másolatban átküldött visszairata, mely szerint Szelicsei Jepure, vagy Molnár Istvánnak kicsapatási ügye újlag fölvétetni és a kizárás indokai bővebben kifejtetni rendeltetnek. Mely magas rendeletnek teljes tisztelettel hódolva a tanári kar, több oldalú vélemény-nyilvánítás után, a főséges cs.k. főkörmánynak bővebben kifejtett indokait felküldötte. — Ugyanekkor határozatba ment, hogy az oly növendéknek, ki egy vagy két tantárgyból kapna *csékély* sorozatot, az iskolai év elején a sorozat megjavítása engedtessek meg, s ha kielégítő feleletet ad, felsőbb osztályba bocsáttassék, különben osztályismétlésre szoríttassék. Ellenben, ki csak egy tantárgyból kapna is *igen csékély* sorozatot, az kivétel nélkül osztály-ismétlésre kényszeríttessék.

III.

KIMUTATÁSA A BÖLCSÉSZEZETI és GYMNASIUMI TANÁRI KARNAK 1777-től — 1850-ig.

Évfo-lyam.	T a n á r o k	Évfo-lyam.	T a n á r o k
1777.	Pállya István, gymnasiumi igazgató. Marányi Ignác, természettanár. Malinovics Ignác, mennyiségtanár. Schreier Norbert, bölcsészettanár. Peck Ágoston, szónoklattanár. Bolla Márton, költészettanár. Izikutz Szaniszló, szókötésttanár. Roháts nep. János, III. nyelvtani osztálytanár. Lengyel Demjén, II. nyelvtani osztálytanár. Subányi Gábor, I. nyelvtani osztálytanár.		Roháts nep. János, szónoklattanár. Lengyel Demjén, felső nyelvt. oszt. tanár. ¹⁾ Rabenhuber József, közép nyelvt. oszt. tan. Dominkovics József, alsó nyelvt. oszt. tan. a többi mint fölebb.
1778.	Ugyanazok.	1781.	Dominkovics József, köz. nyelvt. oszt. tanár. Kázmér Elek, alsó nyelvtani osztály tanár. a többi mint fölebb.
1779.	Gegő Adolf, mennyiségtanár. Malinovics Ignác, mértantanár. Izikutz Szaniszló, szónoklattanár. Roháts nep. János, szókötésttanár. Lengyel Demjén, III. nyelvtani osztálytanár. Rabenhuber József, II. nyelvtani osztálytanár. Dominkovics József, I. nyelvtani osztálytanár. a többi mint fölebb.	1782.	Ugyanazok.
		1783.	Mutai Szilár, gymnasiumi igazgató. a többi mint fölebb.
		1784.	Bolla Márton, történelemtanár. Lengyel Demjén, költészettanár. Dominkovics József, fel. nyelvt. oszt. tanár. Kázmér Elek, köz. nyelvt. oszt. tanár. Éltes Sándor, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1780.	Koppi Károl, Történelemtanár.	1785-től 1792-ig.	Ugyanazok.

¹⁾ Ez évben az ugy nevezett I. nyelvtani osztály a nemzeti iskolákhoz soroztatván, a gymnasiumban három nyelvt. osztály maradt, miket felső, közép és alsó nyelvtani osztálynak nevezendünk.

Évfo- lyam.	T a n á r o k	Évfo- lyam.	T a n á r o k
1793.	Keszthelyi László, gymn. igazgató. a többi mint fölebb.		Erneszt János, költészettanár. Csaby József, közép nyelvt. oszt. tanár. Ferenczy Rafael, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1794.	Majer Elek, bölcsészettanár. Csaby József, felső nyelvtani osztály tanár. Éltes Sándor, közép nyelvtani oszt. tanár. Dominkovics József, alsó nyelvt. oszt. tan. a többi mint fölebb.	1804.	Horvátovics nep. Ján. természettanár. a többi mint fölebb.
1795.	Ugyanazok.	1805.	Markus János, felső nyelvt. osztály tanár. Elekes János, közép nyelvt. oszt. tanár. Buczy Emil, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1796.	Bolla Márton, bölcsész. aligaz. (Prodirect.) ²⁾ . Koros Imre, bölcsészettanár és gymn. igazgató Karácsonyi József, köz. nyelvt. oszt. tanár. Éltes Sándor, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1806.	Horváth József, szónoklattanár. Ferenczy Rafael, közép nyelvt. oszt. tanár. Elekes János, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1897.	Güll János, történelemtanár. Éltes Sándor, szónoklattanár. Subányi György, fel. nyelvt. oszt. tanár. Jeszenovszky nep. Ján. köz. nyelvt. oszt. tanár. Csaby József, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1807.	Ferenczy Rafael, felső nyelvt. oszt. tanár. Markuss János, közép nyelvt. oszt. tanár. Letavay Sándor, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1798.	Erreszt János, fel. nyelvt. oszt. tanár. Csaby József, köz. nyelvt. oszt. tanár. Gara Endre, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1808.	Sveday Leonhárd, hittantanár. Szoltsányi Ferenc, fel. nyelvt. oszt. tanár. Letavay Sándor, közép nyelvt. oszt. tanár. Jugovics Szilár, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1799.	Subányi György, költészettanár. Csaby József, felső nyelvt. oszt. tanár. Gara Endre, közép nyelvt. oszt. tanár. Erneszt János, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb. ³⁾	1809.	Horvátovics nep. János, gymn. igazgató. Horváth József, természettanár. Szoltsányi Ferenc, költészettanár. Faisz József, szónoklattanár. Letavay Sándor, felső nyelvt. oszt. tanár. Jugovics Szilár, közép nyelvt. oszt. tanár. Tóth Bertalan, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1800.	Farkas Lajos, gymn. igazgató. Dani Zsiga, költészettanár. Gara Endre, felső nyelvt. oszt. tanár. Erneszt János, közép nyelvt. oszt. tanár. Csaby József, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1810.	Letavay Sándor, mennyiségtanár. Jugovics Szilár, felső nyelvt. oszt. tanár. Tóth Bertalan, közép nyelvt. oszt. tanár. Bálványi Mihál, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1801.	Ugyanazok.	1811.	Dienes Antal, felső nyelvt. oszt. tanár. Jugovics Szilár, közép nyelvt. oszt. tanár. Tóth Bertalan, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1802.	Ugyanazok.		
1803.	Dani Zsiga szónoklattanár.		

²⁾ Csak ez évtől adhatjuk a bölcsészeti igazgatókat.

³⁾ Ez évtől egész 1815-ig a bölcsészeti igazgatóságról adatokkal nem bírván, az igazgatókkal nem szolgálhatunk.

Évfo- lyam.	T a n á r o k	Évfo- lyam.	T a n á r o k
1812.	Buzna Lázár, mennyiségtanár. Faisz József, történelemtanár. Révay István, költészettanár. Elekes János, szónoklattanár. Kótér József, felső nyelvt. oszt. tanár. Tóth Bertalan, közép nyelvt. oszt. tanár. Jugovics Szilár, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1819.	Banó István, bölc. aligazgató. Csutak Alajos, felső nyelvt. oszt. tanár. Sárkány János, közép nyelvt. oszt. tanár. Bálványi Alajos, közép nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1813.	Lanczinger János, bölcsészettanár. Dienes Antal, szónoklattanár. Tóth Bertalan, felső nyelvt. oszt. tanár. Jugovics Szilár, közép nyelvt. oszt. tanár. Kótér József, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb. 4)	1820.	Banó István, bölc. aligazgató. Sárkány János, felső nyelvt. oszt. tanár. Bálványi Alajos, közép nyelvt. oszt. tanár. Ballér Ignác, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1814.	Gruber József, felső nyelvt. oszt. tanár. Kótér József, közép nyelvt. oszt. tanár. Jugovics Szilár, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1821.	Buzna Lázár, bölc. aligazgató. Bartek Mihál, bölcsészettanár. Bonda Benedek, szónoklattanár. Bálványi Alajos, felső nyelvt. oszt. tanár. Tóth Bertalan, közép nyelvt. oszt. tanár. Plathy Mihál, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1815.	Faisz József, bölc. aligazgató (Prodirect.) Güll ker. János, gymn. igazgató. Szabó Elek, természettanár. Kótér József, felső nyelvt. oszt. tanár. Fehér Glicér, közép nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1822.	Banó István, bölc. aligazgató. Szabó Elek, gymnas. igazgató. Katona Denes, történelemtanár. Markó Albert, természettanár. Greschner Ince, felső nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1816.	Szabó Elek, bölc. aligazgató. Jugovics Szilár, szónoklattanár. Bálványi Alajos, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1823.	Banó István, bölc. aligazgató. Gódin József, hittanár. Polereczky Ernő, bölcsészettanár. a többi mint fölebb.
1817.	Szabó Elek, bölc. aligazgató. Dienes Antal, szónoklattanár. Fehér Glicér, költészettanár. Bálványi Alajos, közép nyelvt. oszt. tanár. Jugovics Szilár, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1824.	Buzna Lázár, bölc. aligazgató. Ballér Ignác, költészettanár. Kántz Ferdin. felső nyelvt. oszt. tanár. Plathy Mihál, közép nyelvt. oszt. tanár. Tóth Bertalan, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1818.	Banó István, bölc. aligazgató s jogtanár. Hübert Tádé, bölcsészettanár. Dienes Antal, történelemtanár. Kótér József, szónoklattanár. Bálványi Alajos, felső nyelvt. oszt. tanár. Csutak Alajos, közép nyelvt. oszt. tanár. Sárkány János, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1825.	Huber Ferenc, bölc. aligazgató. Nagyvendégi Elek, költészettanár. Plathy Mihál, felső nyelvt. oszt. tanár. Pritz Károl, közép nyelvt. oszt. tanár. Kántz Ferdin., alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
		1826.	Markó Albert, bölc. aligazgató. Kántz Ferdin., közép nyelvt. oszt. tanár. Zsigmond Bertalan, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.

4) Ezen évtől a hittanári szék 1823-ig üres volt, mit puztán a hitszónoki (Exhortator) állomás pótolta ki.

Évfolyam.	T a n á r o k	Évfolyam.	T a n á r o k
1827.	Huber Ferenc, böcs. aligazgató. Takács István, hittantanár. Lezó Ferenc, böcsészettanár. Hornyay Ambró, történelemtanár. Reiszner Pál, természettanár. Fehér Glicér, költészettanár. Kántz Ferdin., felső nyelvt. oszt. tanár. Plathy Mihál, közép nyelvt. oszt. tanár. Papp Celeszt., alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.		Papp Celeszt. alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1828.	Hornyay Ambró, böcs. aligazgató. Hinner Antal, felső nyelvt. oszt. tanár. Papp Celeszt. közép nyelvt. oszt. tanár. Szép Lajos, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1834.	Lezó Ferenc, böcs. aligazgató. Gubiczer Ferenc, hittantanár. Czimer Endre, felső nyelvt. oszt. tanár. Joachimstadt Szilár, köz. nyelvt. oszt. tanár. Pallyó Endre, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1829.	Huber Ferenc, böcs. aligazgató. Papp Celeszt. felső nyelvt. oszt. tanár. Szép Lajos, közép nyelvt. oszt. tanár. Czimer Endre, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1835.	Gál Domokos, böcsész. aligazgató. ⁵⁾ Knapp Mihál, költészettanár. Sláby József, szónoklattanár. Joachimstadt Szilár, felső nyelvt. oszt. tanár. Pallyó Endre, közép nyelvt. oszt. tanár. Czimer Endre, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1830.	Hornyay Ambró, böcs. aligazgató. Szép Lajos, felső nyelvt. oszt. tanár. Czimer Endre, közép nyelvt. oszt. tanár. Papp Celeszt. alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1836.	Mihálik Pál, természettanár. Pallyó Endre, felső nyelvt. oszt. tanár. Czimer Endre, közép nyelvt. oszt. tanár. Joachimstadt Szilár, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1831.	Banó István, böcs. aligazgató. Sümegh Márton, költészettanár. Czimer Endre, felső nyelvt. oszt. tanár. Papp Celeszt., közép nyelvt. oszt. tanár. Szép Lajos, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1837.	Czimer Endre, felső nyelvt. oszt. tanár. Joachimstadt Szilár, köz. nyelvt. oszt. tanár. Szilassy Ignác, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1832.	Hornyay Ambró, böcsész. aligazgató és mennyiségtanár. Lakatos Márton, történelemtanár. Hoffman Ignác, természettanár. a többi mint fölebb.	1838.	Joachimstadt Szilár, fel. nyelvt. oszt. tanár. Szilassy Ignác, közép nyelvt. oszt. tanár. Czimer Endre, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1833.	Sebestyén Gergel, böcs. aligazgató. Bonda Benedek, költészettanár. Cservényi Alajos, szónoklattanár. Pallyó Endre, felső nyelvt. oszt. tanár. Czimer Endre, közép nyelvt. oszt. tanár.	1839.	Gruber György, gymn. igazgató. Barbély László, hittantanár. Tegó Alajos, szónoklattanár. Szilassy Ignác, felső nyelvt. oszt. tanár. Czimer Endre, közép nyelvt. oszt. tanár. Joachimstadt Szilár, al. nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
		1840.	Szaif János, történelemtanárhelyettes. Czimer Endre, felső nyelvt. oszt. tanár. Ruff József, közép nyelvt. oszt. tanár. Szilassy Ignác, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.

⁵⁾ 1835-ben Gál Domokos nevezetvév ki a böcsészeti szakban igazgatónak (Director), az aligazgatóság — (Prodirectoratus) megszűnt; ezt halála után 1847-ben követte Keserü Mózes kanonok, ki 1849-ben ez állomásraól leköszönt.

Évfolyam.	T a n á r o k	Évfolyam.	T a n á r o k
1841.	Mihálik Pál, gymn. igazgató. Tegó Alajos, történelemtanár. Czimber Endre, szónoklattanár. Balás Sándor, felső nyelvt. oszt. tanár. Szilassy Ignác, közép nyelvt. oszt. tanár. Cseh Ferenc, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1846.	Hornyay Ambró, gymn. igazgató. Koretz Lőrinc, mennyiségtanár. Suhajda Sándor, természettanár. Herbánszky Adolf, szónoklattanár. a többi mint fölebb.
1842.	Demeter Alajos, költészettanár. Szilassy Ignác, felső nyelvt. oszt. tanár. Cseh Ferenc, közép nyelvt. oszt. tanár. Czech József, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1847.	Keserü Mózes, bölcsész. igazgató. Herbánszky Adolf, hittantanár. Czech József, szónoklattanár. Matusik János, felső nyelvt. oszt. tanár. Csákós Elek, közép nyelvt. oszt. tanár. Csaplár Benedek, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1843.	Cseh Ferenc, bölcsészettanár. Czech József, közép nyelvt. oszt. tanár. Kódrík Ince, al. nyelvt. oszt. tan. helyettes. a többi mint fölebb.	1848.	Baranyai Zsigmond, hittantanár. Csaplár Benedek, közép nyelvt. oszt. tanár. Bartos Ignác, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1844.	Tritremer László, szónoklattanár. Galgóczy Ignác, felső nyelvt. oszt. tanár. Szilassy Ignác, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1849.	Cseh Ferenc, gymn. igazgató. Táray Ambró, természettanár. Végh József, bölcsészettanár. Szabóky Adolf, hittantanár. Sláby József, szónoklattanár. Lechner Imre, felső nyelvt. oszt. tanár. Matusik János, közép nyelvt. oszt. tanár. Németh Ferenc, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.
1845.	Hoffman Ignác, hittantanár. Koretz Lőrinc, természettanár. Tritremer László, költészettanár. Galgóczy Ignác, szónoklattanár. Czech József, felső nyelvt. oszt. tanár. Matusik János, közép nyelvt. oszt. tanár. Csákós Elek, alsó nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.	1850.	Hornyay Ambró, gymn. igazgató. Magyarász Ince, felső nyelvt. oszt. tanár. a többi mint fölebb.

Jegyzet. A bölcsészeti aligazgatók egyszersmind jogigazgatók is voltak.

Az aligazgatók s az ezek helyett nevezett igazgatók csak segédei valának a főigazgatóknak, kik 1774-ik évtől fogva: gróf Bánffy Dénes, gr. Bánffy György, gr. Csáky János, báró Jósika János, Antal, gróf Haller Ferenc, báró Kemény Ignác, püspök Rudnay Sándor, püsp. Szepessy Ignác, gr. Lázár László, és püsp. Kovács Miklós urak valának.

IV.

A kolosvári kegyes tanítórendiek vezérlete alatt növekedett ifjuság száma 1777—1850.

Év- folyam.	Tanoncok száma.		Év- folyam.	Tanoncok száma.		Év- folyam.	Tanoncok száma.		Év- folyam.	Tanoncok száma.	
	Bölcsész.	Gymnas.		Bölcsész.	Gymnas.		Bölcsész.	Gymnas.		Bölcsész.	Gymnas.
1777		346	1796	59	252	1815	153	192	1834	158	265
1778	—	297	1797	75	249	1816	117	204	1835	144	202
1779	—	250	1798	95	209	1817	92	210	1836	180	249
1780	—	221	1799	86	192	1818	84	198	1837	210	234
1781	—	213	1800	114	232	1819	101	232	1838	188	251
1782	—	225	1801	128	285	1820	101	244	1839	189	240
1783	—	213	1802	128	76	1821	94	248	1840	177	266
1784	—	212	1803	129	224	1822	88	268	1841	166	258
1785	—	157	1804	147	339	1823	85	245	1842	194	240
1786	—	116	1805	139	217	1824	125	254	1843	191	220
1787	—	101	1806	116	146	1825	120	288	1844	198	200
1788	—	85	1807	134	207	1826	123	277	1845	170	203
1789	—	106	1808	151	220	1827	139	313	1846	160	223
1790	—	98	1809	152	238	1828	143	303	1847	141	242
1791	—	100	1810	131	240	1829	144	321	1848	168	252
1792	—	138	1811	131	264	1830	160	314	1849	26	98
1793*	—	175	1812	114	249	1831	181	310	1850	—	114
1794	55	226	1813	120	242	1832	190	280			
1795	48	252	1814	130	234	1833	172	256			

Tehát 1794-től kezdve 1850-diki tanévig bölcsészeti tanoncok voltak 7,355-en, és 1777-től kezdve 1850-diki tanévig gymnasiumi tanoncok voltak 16,560-an. — összesen: 23,915-en.

* Ezen évekről a bölcsészeti tanoncok számát a rólok szóló jegyzőkönyv hiánya miatt nem adhatjuk.

V. TANÁRI KAR.

A).

Rendes tanárok 18⁵⁰/₅₁ tanévben.

Tanár neve:	Tantárgyak, melyeket előadott.	Tanodai osztályok, melyekben előadásokat tartott.	Hetenkénti előadásainak óraszám:	Jegyzések.
Sláby József.	Latin nyelv.	2. 3.	13.	Igazgató.
Németh Ferenc.	Latin nyelv, Számítan.	1. 1. 2. 3. 4.	16.	I-ső osztálytanár.
Pallyó Endre, szépműv- s bölcsészettudor.	Mennyiségtan.	4. 5. 6. 7.	13.	VII-ik osztálytanár.
Tritremer László.	Latin nyelv.	4. 5. 6.	16.	VI-ik osztálytanár.
Számord János.	Görög nyelv.	5. 6. 7. 8.	16.	—
Vass József.	Magyar nyelv s irodalom története.	Mind a VIII. oszt.	16.	—
Ovsiák Alajos, szépműv-, és bölcsészettudor.	Természettan, Bölcsészet.	4. 5. 6. 7. 8. 8.	14.	VIII-ik osztálytanár.
Matusik János.	Hittan, Történelem s földrajz.	1. 2. 3. 4.	16.	Hitoktató s IV-ik osztálytanár.
Horváth Pius.	Hittan, Történelem s földrajz.	5. 6. 7. 8.	16.	Hitszónok s V-ik osztálytanár.
Könnye Alajos.	Természettudor.	1. 2. 3. 4. 5. 6. 8.	16.	II-ik osztálytanár.
Kulhanek Antal.	Német nyelv.	Mind a VIII. oszt.	16.	III-ik osztálytanár.
Lajos János.	Görög nyelv, Latin nyelv.	3. 4. 7. 8.	16.	---

Mindnyájan kegyes tanítórendi áldorok.

a)

Rendkívüli tanárok:

Fekete János, g. e. esperest, román nyelvtanár; — Deutsch Móric, szépiró.

a)

Részletes jegyzetek a tanuló növendékekről az 18⁵⁰/₅₁ tanévben.

Szak- osztály	Tanoncok száma	Róm. kath.	Görög egyesült vallásuak	Görög nem-egye- sült vallásuak	Helvét vallásuak	Ágostai vallásuak	Ösz- sze- sen	Magyar vagy székely	Német	Román	Ösz- sze- sen	Ösztöndi- jas		Tandíjt fizet	Tandíjtól ment	Érettségi vizs- gat tett	Erkölcstől
												Rendes	Rendkívüli				
I.	38	19	17	1	—	1	38	19	1	18	38	1	—	—	38	—	
II.	18	7	7	2	—	1	18	7	1	10	18	1	—	—	18	—	
III.	22	10	11	—	1	—	22	11	—	11	22	1	—	—	22	—	
IV.	39	19	19	1	—	—	39	19	—	20	39	12	—	—	39	—	
V.	16	7	9	—	—	—	16	7	—	9	16	5	—	—	16	—	
VI.	17	6	9	2	—	—	17	6	—	11	17	2	—	—	17	—	
VII.	5	5	—	—	—	—	5	5	—	—	5	3	—	—	5	—	
VIII.	5	4	1	—	—	—	5	4	—	1	5	2	—	—	5	5	
Össze- sen:	160	77	74	6	1	2	160	78	2	80	160	27	—	—	160	5	

Mindnyájan I-ső rendűek.

B).

Rendes tanárok 18³/₂ tanévben.

Tanár neve:	Tantárgyak, melyeket előadott.	Tanodai osztályok, melyekben előadásokat tartott.	Hetenkénti előadásainak óraszám.	Jegyzések.
Sláby József.	Latin nyelv.	2. 3.	13.	Igazgató.
Pallyó Endre.	Mennyiségtan.	4. 5. 6. 7. 8.	12.	szépműv- s bölcsészettudor.
Tritremer László.	Latin nyelv.	4. 5. 6.	16.	V-ik osztálytanár.
Englohner Vincze.	Latin nyelv, Számtan.	1. 1. 2. 3. 4.	16.	I-ső osztálytanár.
Poleszni Imre.	Görög nyelv, Latin nyelv.	3. 4. 7. 8.	17.	VIII-ik osztálytanár.
Vass József.	Magyar nyelv s irodalom története.	Mind a VIII. oszt.	16.	III-ik osztálytanár.
Ovsiák Alajos,	Természettan. Bölcsészlet.	4. 5. 6. 7. 8. 8.	13.	szépműv-, és bölcsészettudor.
Matusik János.	Hittan, Történelem s földrajz.	1. 2. 3. 4.	16.	Hitoktató s IV-ik osztálytanár.
Horváth Pius.	Hittan, Történelem s földrajz.	5. 6. 7. 8.	16.	Hítszónok, VI-ik oszt.tanár. és tan. ülési jegyző.
Könnye Alajos.	Természetradj.	1. 2. 3. 5. 6. 7. 8.	16.	II-ik osztálytanár.
Kulhanek Antal.	Német nyelv.	Mind a VIII. oszt.	16.	VII-ik osztálytanár.
Lajos János.	Görög nyelv.	5. 6. 7. 8.	16.	---

Mindnyájan kegyes tanítórendi áldorok.

b)

Rendkívüli tanárok :

Fekete János, g. e. esperest, román nyelvtanár, Simó Ferenc rajztanító; Ruzicska György ének-mester; Deutsch Móric, szépiró.

VI.

ELŐADOTT TANTÁRGYAK.

1. Hittan.

- I. osztály. A keresztény hit, remény. Kézikönyv: Nagy Katekismus. Kolosvár. 1834.
Palaestina történelme és földrajza Pütz szerint.
- II. osztály. A keresztény szeretet. Kézikönyv ugyanaz.
- III. osztály. A szentségek. Kézikönyv ugyanaz.
- IV. osztály. A keresztény igazság, és négy utolsó dolgok. Kézikönyv ugyanaz.
- V. osztály. Van három személyü egy Isten, kit egély által tisztelnünk kell. Az igaz egély kútfejei a szentírás, és isteni hagyományok, ezeknek öre az anyaszentegyház. Isten legnemesb teremtményei az angyalok és emberek. Krisztus az emberi nem megváltója. Szentlélek a malaszt adója. Kézikönyv. A kereszt. kath. religio tudománya. Buda. 1844.
- VI. osztály. Krisztus urunktól rendelt hét szentségről. Az embernek négy utolsó dolgairól és az apostoli hitvallásról. Kézikönyv ugyanaz.
- VII. osztály. A keresztény igazságról. Hit, remény, szeretet. A nyilvános isteni tiszteletről. Kézikönyv ugyanaz.
- VIII. osztály. A három személyü egy Istenről. Az egély kútfejei a szentírás, és isteni hagyományok, ezeknek öre az egyház. Isten legnemesb teremtményei az angyalok és emberek. Krisztus az emberi nem megváltója. Szentlélek a malaszt adója. Krisztus 7 szentséget rendelt. Az embernek négy utolsó dolgairól és az apostoli hitvallásról. Kézikönyv ugyanaz.

2. Latin nyelv.

- I. osztály. Betűtan, szótan, fő- és melléknevek ejtegetése, igehatározók, névmások, számnevek, előjárók, a nevek nemei. — Erkölcsi mondatok és mesék fordítása, elemzése. Kézikönyv: Elemi latin nyelvtan. Kühner után Szepesi Imre. Pest. 1850.
- II. osztály. Az alaktan, Grigely kézikönyve szerint, befejeztetett. A tankönyvhez csatolt olvasmányokból 55. elmés mondat magyarra fordítva, a nyelv szabályokra vonatkozólag elemeztetett. Továbbá Phaedrus meséi, és Sulpicius Severus több cikkei olvastattak.
- III. osztály. A szókötésnek lényeges szabályai tárgyaltattak. Kézikönyv: Sümeghi Pál. — Olvasókönyv: Corn. Nepos; különösen: Themistocles és Epaminondas életrajzaiból öt cikk, s ezeken kívül még 18. szakra terjedő szemelvény fordítottatott magyarra, s elemeztetett a szókötés szabályai szerint.

- IV. osztály. Ékes szókötés, szómér- és verstan. Kézikönyv: Vass József. Szeged. 1846. Olvasztatott és elemeztetett: J. Caesar de bello Gallico.
- V. osztály. T. Livius Hist. a carthágóbelieknek Annibal vezérlete alatt viselt háboruja a római néppel. — P. Ovidius Nasonak az Elváltozásokról irt 1-ső könyv. három; 2-ik könyv. egy; 8-ik könyv. három; 11-ik könyv. egy; és 12-ik könyv. egy mesét. Kézikönyv: Sel. Lat. serm. exempl. in usum I. Hum. Budaë. 1830.
- VI. osztály. Virgilius Ecclóg. 10. Vagner Fülöp után. Georg. I. k. 1-ső részéből 406. vers. Sallustius a catilina-i háborúról 2. beszéde. Kézikönyv ugyanaz.
- VII. osztály. Cicero Catilina ellen mondott I. beszéde, és Ligarius mellett. Virgil Aeneisének I. könyve.
- VIII. osztály. Tacitus: Germania és Agricola. Horatius: I. könyv. 10. zengzet.

3. Görög nyelv.

- III. osztály. A rendes formák tana egész a nem tiszta jellemű igékig, görögből magyarra tett szóbeli fordításokkal. Kézikönyv Szepesi Imre, Kühner után.
- IV. osztály. A rendes formák tana egész a rendhagyó μ végzetű igékig; görögből magyarra tett szóbeli fordításokkal. Ugyanazon könyv szerint.
- V. osztály. A nyelvhangok, hangjelek, és szótagokról előzmények után a fő- és melléknevek ragozása, ez utóbbiak fokozása; az előljárók, névmások, és számnevek ismertetése; az ω végű tiszta jellemű összenemvont, és összevont, nem tiszta jellemű, néma, és folyékony, rendes, és rendhagyó; és a μ végű rendes és rendhagyó igék ragozása, minden cikk szabályaihoz alkalmazott, s a tankönyvben létező hellen-magyar, s magyar-hellen gyakorlatokkal. Kézikönyv ugyanaz.
- VI. osztály. Ugyanaz, mi az ötödik osztályban.
- VII. osztály. Tantárgy: mint fennebb, hozzá járulván a mondattan 1-ső fejezete, az egyszerű mondatnak főalkatrészeiről; és 2-ik fejezete, a jelző mondat-viszonyról a megfelelő gyakorlatokkal. Kézikönyv ugyanaz.
- VIII. osztály. Ugyanaz, mi a hetedik osztályban.

4. Magyar nyelv.

- I. osztály. A magyar nyelvtan elemei. Iskolai használatra a m. tudós társaság által kidolgozott kézikönyv szerint. Buda. 1848. 8. r.
- II. osztály. Az elemi magyar nyelvtan egész terjedelmében előadatott. Szerző s kiadási hely és év ugyanaz.
- III. osztály. A magyar nyelvtannak igeragozást tárgyaló része; ugy a határozók, köt- és indulat-szókra vonatkozó tanítmány adatott elé. Szerző, kiadási hely és év ugyanaz.
- IV. osztály. A szókötés mindhárom része: a) szögyeztetés, b) szóvonzat, c) szórend tárgyalatott. Szerző, kiadási hely és év ugyanaz.
- V. osztály. Az ékesszólástan műszabályai, a remekírók fejtegetése- s a szép-írásművek kidolgozására vonatkozólag, fejtegetettek. Kézikönyv: Szvorényi József, egri tanártól, az „Entwurf“ kivánalmáihoz alkalmazottan kidolgozva. Eger, 1851. 8. r.

VI. osztály. A költészettan műszabályai, a remekírók fejtegetése- s a szép-írásműnek kidolgozására vonatkozólag, fejtegetettek. Szerző, kiadási hely és év ugyanaz.

VII. osztály. A magyar irodalomtörténet középkorának II-d s III-d időszaka, a mohácsi vész. Szerző: Toldy Ferenc, magyar tudós társasági titoknok, Buda, 1850. és 1851. I. II. köt.

VIII. osztály. A magyar irodalomtörténetnek ugyanazon időszakai, melyek a VII-d. osztályban: de terjedelmesben tárgyalva. Szerző, kiadási hely és év ugyanaz

Ezekhez járultak az elméletet párhuzamosan követő s kidolgozásul feladott hazai s tanodai számos gyakorlatok; a felsőbb osztályokat illetőleg pedig célszerű értekezések.

5. Német nyelv.

I. osztály. Helyes olvasás és írás, névmutató, nevek, névmások, a nyelvtani szabályokhoz alkalmazott gyakorlatokkal. Kézikönyv: Német Grammatika, írta Toepler Theophil Eduard, Pest. 1849.

II. osztály. Helyes olvasás és írás, nevek, névmások, segédigék hajtogatása, a nyelvismere-
rethez szabott gyakorlatokkal. Ugyanazon könyv szerint.

III. osztály. Helyes olvasás, írás, nevek, névmások, segéd- és rendtartó igék hajtogatása, fölvilágosítva alkalmazott fordításokkal. Kézikönyv ugyanaz.

IV. osztály. Ugyanaz, mi a harmadik osztályban. Azonfölül a visszaható, közép, személytelen, s szenvedő igék fordításokkal, ugyanazon kézikönyv szerint.

V. osztály. Ugyanaz, mi a fennebbi osztályokban. Egyszerű mondattan, ugyanazon könyv szerint. Olvasás, fordítás.

VI. osztály. Ugyanaz, mi az ötödik osztályban.

VII. osztály. A beszéd nyolc része; egyszerű mondattan, szórend ugyanazon kézikönyv szerint. Olvasás, fordítás. Kézikönyv: Mozart J. Lesebuch I. Band. Wien. 1850.

VIII. osztály. Ugyanaz, mi a hetedik osztályban. — Szókötés elemei ugyanazon könyv szerint. Olvasás, fordítás, eredeti dolgozat. K. k. Mozart J. Lesebuch II. Band. Wien. 1850.

6. Történelem s földrajz.

I. osztály. Mér- és természettani s politikai földrajz elemei. Kézikönyv: Földrajzi alapvonalak. Burger után fordította Windisch Alajos. Pest. 1850. — A történelmi előismeretek mellett Palaestina, Babylonia, Assyria, Media, Persia, Phoenicia és Kisásia történelme, földrajzi ismertetéssel. Kézikönyv: Az ó, közép és új korbéli tört. alaprajza. Pütz Vilm. után magy. Vincze Paulin. Eszterg. 1850.

II. osztály. A főlebb mondott földrajzi elemek ismételése mellett a történelemből az ó kort folytatólag, Egyipt, Carthago és Göröghon története, a K. e. 338. évig, mindannyinál előrebocsátván a kellő földrajzi ismeret Pütz szerint.

III. osztály. Göröghon történelmi szinte mint földrajzi ismételésén kívül, folytatólag Macedonia, Syria és a római birodalom a K. e. 133. évig, időszerű földrajzzal Pütz szerint.

IV. osztály. A római birodalom Pütz szerint.

- V. osztály. Az ó kor történetei Görögországnak a rómaiak által lett meghódításáig. Előrebocsátva a földrajzot. K. k. Világtörténet kath. ifjak számára, írta Annegarn braunschbergi tanár, fordította a Pázmányintézeti magy. társulat néhány tagja.
- VI. osztály. A III-ik punháborútól kezdve VII. Gergel koráig. Kézikönyv ugyanaz.
- VII. osztály. Julius Caesartól Amerika felfedeztetéseig. Ugyanazon kézikönyv szerint.
- VIII. osztály. A keresztes hadaktól a legújabb korig. Ugyanazon könyv szerint.

7. Mennyiségtan.

- I. osztály. Számтан. Előismék a számok írása- és kimondásáról, összeadás, kivonás, szorzás, osztás elvont, összetes, és összevonható mennyiségekkel, és a törtszámok. Kézikönyv: Számolástan Szabóky Adolftól. I. rész. Pest. 1850.
- II. osztály. Számтан. Az I. oszt. előadottakhoz járultak a tizedes törtek, viszonyok, arányok, a hármasszabály, és a kamatok kiszámítása. Kézikönyv: Elemi számтан, írta Barts Ferenc, II. rész. Buda. 1843.
- III. osztály. Számтан. Az előbbi két osztályban előadottak ismétlése után folytatólag, a többi az arányok által megfejtendő számozás nevezetéről. Kézikönyv ugyanaz.
- IV. osztály. Számтан. Az egész számтан ismételtetett. Kézikönyv ugyanaz.
— — Mennyiségtanból rövid elemi Mértan. Szabóky Adolf szerint.
- V. osztály. Mennyiségtanból négy betűvetési és számvetési műtétek egészekben, közös és tizedes törtekben, hatványok, gyökkivonások, gyökmennyiségek, viszonyok, arányok, egyenletek egy ismeretlennel. Koretz Lőrinc szerint.
- VI. osztály. Mennyiségtanból az elmúlt évi előadottak ismétlése után, magyaráztattak egyenletek két, három ismeretlennel, négyzeti és határozatlan egyenletek, haladványok, Newton kettőzete, viszonyszámok. Koretz Lőrinc szerint.
- VII. osztály. Mennyiségtanból elemi és gyakorlati mértan, valamint a görbe vonalak is terjedelmesen előadattak. Koretz Lőrinc szerint.
- VIII. osztály. Ismételtettek az elemi és gyakorlati mértannak fővonalai, Koretz Lőrinc szerint.
— — Bölcsészethöl. A tapasztalati lélek- s gondolkodástan elemei. Purgstaller József szerint.

8. Természettan.

- IV. osztály. természettani előismék; a testek lényeges s történetes tulajdonai, és halmazállapotja; a meleg terjedése, működése, és származása. Schirhuber Mórinc szerint.
- V. osztály. Természettani előismék; a testek lényeges s történetes tulajdonai, és halmazállapotja; hignyug- s moztan; meleg terjedése, működése, és származása; Légtűnettan. Ugyanazon könyv szerint.
- VI. osztály. Nyugvás s mozgás általánosan; hignyug- s moztan; légnyug- s moztan; gőzjelene-
netek; hang származása, terjedése és fölfogása; meleg terjedése, működése és származása. Ugyanazon könyv szerint.
- VII. osztály. Vegytan elemei; föld-, hig-, s légnyug- és moztan, villanyosság. Ugyanazon könyv szerint.

VIII. osztály. A múlt évről hátramaradtak; ugymint: földnyug- s moztan; világosság, villanyosság, delejesség, csillagásztan, és légtünetek fejtegettek. Ugyanazon könyv szerint.

9. Természetráajz.

- I. osztály. Terményrajzi előismék, embertan, emlősök, madarak, hüllők és halak. Tankönyv: „Természettörténet műtani jegyzetekkel.“ Budán. 1848.
- II. osztály. Rovarok és férgek, az egész növénytan. Ugyanazon tankönyv szerint.
- III. osztály. Előismék az ásványtanhoz, s az egész ásvány isme. Ugyanazon tankönyv szerint.
- V. osztály. Előismék a terményrajz rendszeres tanulásához, ásvány- s állattan. Tankönyv: „Természetráajz elemei“ írta Hanák János. Pest. 1846.
- VI. osztály. A múlt évről elmaradt ásványtan. Tankönyv ugyanaz.
- VII. osztály. Bevezetés a természetráajz rendszeres tanulásához, ásvány- s állattan. Tankönyv: ugyanaz.
- VIII. osztály. Előismék a természetráajz rendszeres tanulására, ásvány-, állat- s növénytan. Tankönyv ugyanaz.

Jegyzet. Az újrendszer sikeresb megközelítésére ezen átmeneti évben, a tanoncok eddigi képezettségét tekintve, jelen tanfelosztást vélők célszerűnek.

TANÓRÁK RENDE

Szakosztály.	H é t f ő.		K e d d.		S z e r d a.	
	REGGEL.	DÉLUTÁN.	REGGEL.	DÉLUTÁN.	REGGEL.	DÉLUTÁN.
	8-11.	2-4.	8-11.	2-4.	8-11.	2-4.
I.	1. Hittan. 2. Latinnyelv. 3. Rajz.	1. Természetradj. 2. Számtan.	1. Latinnyelv. 2. Természetradj. 3. Németnyelv.	1. Hittan. 2. Számtan.	1. Magyar nyelv. 2. Latinnyelv. 3. Szépirás.	1. Román- nyelv. 2. Ének.
II.	1. Latinnyelv. 2. Természetradj. 3. Rajz.	1. Számtan. 2. Magyar nyelv.	1. Latinnyelv. 2. Hittan. 3. Természetradj.	1. Magyar nyelv. 2. Történ. 's föld- rajz.	1. Számtan. 2. Latinnyelv. 3. Szépirás.	1. Román- nyelv. 2. Ének.
III.	1. Németnyelv. 2. Görögnyelv. 3. Számtan.	1. Hittan. 2. Latinnyelv.	1. Történ. 's földr. 2. Latinnyelv. 3. Rajz.	1. Németnyelv. 2. Latinnyelv.	1. Görögnyelv. 2. Magyar nyelv. 3. Szépirás.	1. Román- nyelv. 2. Ének.
IV.	1. Latinnyelv. 2. Történ. 's földr. 3. Görögnyelv.	1. Magyar nyelv. 2. Görögnyelv.	1. Görögnyelv. 2. Latinnyelv. 3. Rajz.	1. Mennyiségtan. 2. Németnyelv.	1. Történ. 's földr. 2. Latinnyelv. 3. Szépirás.	1. Román- nyelv. 2. Ének.
V.	1. Hittan. 2. Latinnyelv. 3. Természettan.	1. Mennyiségtan. 2. Történ. 's föld- rajz.	1. Mennyiségtan. 2. Magyar nyelv. 3. Görögnyelv.	1. Természetradj. 2. Latinnyelv.	1. Latinnyelv. 2. Németnyelv. 3. Románnyelv.	1. Szép- írás. 2. Ének.
VI.	1. Természettan. 2. Történ. 's földr. 3. Mennyiségtan.	1. Görögnyelv. 2. Latinnyelv.	1. Latinnyelv. 2. Németnyelv. 3. Hittan.	1. Latinnyelv. 2. Magyar nyelv.	1. Németnyelv. 2. Görögnyelv. 3. Románnyelv.	1. Szép- írás. 2. Ének.
VII.	1. Mennyiségtan. 2. Magyar nyelv. 3. Természetradj.	1. Hittan. 2. Természettan.	1. Természettan. 2. Latinnyelv. 3. Mennyiségtan.	1. Görögnyelv. 2. Történ. 's föld- rajz.	1. Mennyiségtan. 2. Latinnyelv. 3. Románnyelv.	1. Szép- írás. 2. Ének.
VIII.	1. Magyar nyelv. 2. Németnyelv. 3. Görögnyelv.	1. Természettan. 2. Természetradj.	1. Történ. 's földr. 2. Görögnyelv. 3. Természettan.	1. Latinnyelv. 2. Természetradj.	1. Görögnyelv. 2. Bölcsészlet. 3. Románnyelv.	1. Szép- írás. 2. Ének.

E felett az ifjuság naponként 7¹/₂-re szentegyházba megy; ünnep

18⁵/₃₂ TANÉVBEN.

Csütörtök.		Péntek.		Szombat.		Órák száma.
REGGEL.	DÉLUTÁN.	REGGEL.	DÉLUTÁN.	REGGEL.	DÉLUTÁN.	
8-11.	2-4.	8-11.	2-4.	8-11.	2-4.	
1. Történ.'s földr. 2. Latinnyelv. 3. Szépirás.	1. Németnyelv. 2. Természetrájk.	1. Magyar nyelv. 2. Számtan. 3. Latinnyelv.	1. Történ.'s föld- rajz. 2. Számtan.	1. Természetrájk. 2. Latinnyelv. 3. Román nyelv.	1. Szépirás. 2. Ének.	30
1. Természetrájk. 2. Latinnyelv. 3. Szépirás.	1. Latinnyelv. 2. Hittan.	1. Latinnyelv. 2. Történ.'s földr. 3. Németnyelv.	1. Számtan. 2. Természetrájk.	1. Németnyelv. 2. Latinnyelv. 3. Román nyelv.	1. Szépirás. 2. Ének.	30
1. Latinnyelv. 2. Magyar nyelv. 3. Természetrájk.	1. Történ.'s föld- rajz. 2. Számtan.	1. Görög nyelv. 2. Latinnyelv. 3. Természetrájk.	1. Görög nyelv. 2. Hittan.	1. Latinnyelv. 2. Görög nyelv. 3. Román nyelv.	1. Szépirás. 2. Ének.	30
1. Latinnyelv. 2. Hittan. 3. Németnyelv.	1. Latinnyelv. 2. Magyar nyelv.	1. Hittan. 2. Görög nyelv. 3. Mennyiségtan.	1. Természettan. 2. Latinnyelv.	1. Számtan. 2. Természettan. 3. Román nyelv.	1. Szépirás. 2. Ének.	30
1. Mennyiségtan. 2. Görög nyelv. 3. Rajz.	1. Természettan. 2. Hittan.	1. Latinnyelv. 2. Németnyelv. 3. Görög nyelv.	1. Természetrájk. 2. Történ.'s föld- rajz.	1. Görög nyelv. 2. Magyar nyelv. 3. Szépirás.	1. Román- nyelv. 2. Szépirás.	30
1. Görög nyelv. 2. Hittan. 3. Rajz.	1. Mennyiségtan. 2. Latinnyelv.	1. Görög nyelv. 2. Latinnyelv. 3. Magyar nyelv.	1. Történ.'s föld- rajz. 2. Görög nyelv.	1. Természettan. 2. Mennyiségtan. 3. Szépirás.	1. Román- nyelv. 2. Szépirás.	30
1. Történ.'s földr. 2. Németnyelv. 3. Latinnyelv.	1. Természetrájk. 2. Görög nyelv.	1. Természettan. 2. Hittan. 3. Rajz.	1. Németnyelv. 2. Magyar nyelv.	1. Latinnyelv. 2. Görög nyelv. 3. Szépirás.	1. Román- nyelv. 2. Szépirás.	30
1. Magyar nyelv. 2. Latinnyelv. 3. Mennyiségtan.	1. Hittan. 2. Latinnyelv.	1. Történ.'s földr. 2. Természettan. 3. Rajz.	1. Görög nyelv. 2. Latinnyelv.	1. Hittan. 2. Németnyelv. 3. Szépirás.	1. Román- nyelv. 2. Szépirás.	30

s vasárnapokon pedig reggel 9¹/₂-re, délután 3¹/₂-re lelkioktatásban részesül.

β)

Részletes jegyzetek a' tanuló növendékekről az 18^{51/52}. tanévben.

Szak- osztály	Tanoncok száma	Róm. kath.	Görög egyesült vallásúak	Görög nem-egye- sült vallásúak	Helvét vallásúak	Agostai vallásúak	Ösz- sze- sen	Magyar vagy székely	Német	Román	Ösz- sze- sen	Ösztöndi- jas		Tandíjt fizet	Tandíjtól ment	Érettségi vizs- gát tett	Erkölc- siségből
												Rendes	Rendkívüli				
I.	40	25	13	1	—	1	40	25	1	14	40	5	—	—	40	—	Mindnyájan I. rendűek; egyet kivéve, ki reá bizonyult lopás, és iskolai bizonyítvány hamisítás miatt az erkölcsiség II-ik rendével bélyegvezetelt me g.
II.	34	15	18	1	—	—	34	15	—	19	34	3	—	—	34	—	
III.	16	6	7	2	—	1	16	5	2	9	16	2	2	—	16	—	
IV.	16	4	11	—	1	—	16	5	—	11	16	—	1	—	16	—	
V.	47	26	20	1	—	—	47	26	—	21	47	16	—	—	47	—	
VI.	14	8	6	—	—	—	14	8	—	6	14	6	—	—	14	—	
VII.	24	12	11	1	—	—	24	12	—	12	24	6	6	—	24	—	
VIII.	5	4	1	—	—	—	5	4	—	1	5	2	—	—	5	5	
Össze- sen:	196	100	87	6	1	2	196	100	3	93	196	40	9	—	196	5	

VIII.

ÁTMENETI TANTERV AZ 18^{52/53}-KI TANÉVRE, MELY A F. CS. K. ERDÉLYI KORMÁNYSZÉKNEK FÖLTERJESZTETETT.

1. Hittan.

- I. osztály. Hetenként 2. óra. A keresztény hit s remény. Kézikönyv: Nagy Katekismus. Ó szövetségi történet. Kézikönyv: Ó és új szövetségi történet. Készíté Fábíán Ambrus. Pozsony. 1845.
- II. osztály. Hetenként 2. óra. A keresztény szeretet. Kézikönyv ugyanaz. Új szövetségi történet. Kézikönyv ugyanaz.
- III. osztály. Hetenként 2. óra. A szentségek. Kézikönyv ugyanaz.
- IV. osztály. Hetenként 2. óra. A keresztény igazság, és négy utolsó dolgok. Kézikönyv ugyanaz.
- V. osztály. Hetenként 2. óra. A három személyü egy Istenről. Az egély kútfejei a szentírás, és isteni hagyományok, ezeknek öre a Krisztustól alapított egyház. Istennek legnemesebb teremtményei az angyalok és emberek. Krisztus igaz Isten és ember, az emberi nem megváltója. Szentlélek a malaszt adója. Tankönyv: A ker. kath. religio tudománya. Buda. 1844. két kötet.
- VI. osztály. Hetenként 2. óra. Krisztus urunktól rendelt hét szentség. Az embernek négy utolsó dolgai, és apostoli hitvallás. Tankönyv ugyanaz.
- VII. osztály. Hetenként 2. óra. A keresztény igazság. Hit, remény, szeretet, és nyilv. isteni tisztelet. Tankönyv ugyanaz.
- VIII. osztály. Hetenként 2. óra. Önmagunk, és mások iránti, ugy szinte a társasági kötelességek. Végül az Istennek tíz, és az anyaszentegyháznak öt parancsa. Tankönyv ugyanaz.

2. Latin nyelv.

- I. osztály. Hetenként 7. óra. Az alaktan. Kézikönyv: Elemi latin nyelvtan, gyakorlatilag előadva Szepesi Imre kegyes rendi tanár által. Kühner után. I. rész. Pest. 1850.
- II. osztály. Hetenként 7. óra. A latin nyelvtan nyolc részére vonatkozó szabályok. Kézikönyv: Grigely. A tankönyvhez kapcsolt olvasmányokból 55. elmés mondat, magyarra fordítva a nyelvszabályok szerint elemeztetik. Továbbá Phaedrus meséi, és Sulp. Sever. több cikkei olvastatnak.
- III. osztály. Hetenként 5. óra. Latin szókötés. Szerző: Sümeghi Pál. Olvasókönyv: Corn. Nepos. Különösen: Themistocles és Epaminondas életrajza.

Ezekhez járulnak a nyelvtani szabályokhoz idomított célszerű gyakorlatok; iskolaiak hetenként 1—2; otthoniak: 1.

- IV. osztály. Hetenként 6. óra. Ékes szókötés. Kézikönyv: Vass Józseftől. Szeged. 1846. C. Julius Caesar a galliai háboruról.
- V. osztály. Hetenként 5. óra. Fordítatik és értelmeztetik T. Livius historiája, és Ovid metamorphosise. Kézikönyv: Selecta lat. serm. exempl. in usum I. Hum. Budae. 1830.
- VI. osztály. Hetenként 5. óra. Virgil 10. pásztordala, és Georgiconjának első könyve; továbbá C. Sallust. Crispusnak a catilina háboruról két beszéde.
- VII. osztály. Hetenként 4. óra. Cicero: Catilina ellen 2-ik, és Dejotarus melletti beszéde. Virgil: Aeneis II-ik könyve.
- VIII. osztály. Hetenként 4. óra. Tacitus évkönyveinek elsejét. Horac II. könyvének 2. 3. 7. 9. 10. 13. 14. 15. 16. és III. könyvének 1. 2. és 3. odáját.

3. Görög nyelv.

- III. osztály. Hetenként 5. óra. A rendes formák tana egész a μ végzetű igékig. Tankönyv: Szepesi Imre Kühner után.
- IV. osztály. Hetenként 4. óra. A μ végzetű igék, s a rendhagyó igéknek ragozása fordításokkal. Tankönyv ugyanaz.
- V. osztály. Hetenként 4. óra. Az alaktan s mondattan Tankönyv ugyanaz. Remekirókból: Homer Iliásza.
- VI. osztály. Hetenként 4. óra. Az alaktan s mondattan. Tankönyv ugyanaz. Remekirókból 1-ső félévben Homer Iliásza, 2-ik félévben Herodotus.
- VII. osztály. Hetenként 4. óra. A mondattan. Tankönyv ugyanaz. Remekirókból: 1-ső félévben Homer Iliásza, s Herodot. 2-ik félévben Sophokles és Demosthenes kisebb beszédei.
- VIII. osztály. Hetenként 4. óra. A mondattan. Tankönyv ugyanaz. Remekirókból 1-ső félévben Homer Iliásza s Herodot, 2-ik félévben Sophokles és Plato.

4. Magyar nyelv.

- I. osztály. Hetenként 2. óra. A magyar betűtan, és helyesírás. Szótan. A szóalkotás és szóragozás fő- és mellékneveket illető részei. Kézikönyv: a magyar tudós társaságé. — Olvasókönyv: Gáspár János és Kovácsi Antal nevelőké.
- II. osztály. Hetenként 2. óra. Az egész magyar nyelvtan. Kiadta a magyar tudós társaság. Olvasókönyv: Gáspár János és Kovácsi Antal nevelőktől.
- III. osztály. Hetenként 2. óra. Az egész magyar nyelvtan. Szerkeszté a magy. t. társaság. — Olvasókönyv: Gáspár János és Kovács Antal nevelőktől.
- IV. osztály. Hetenként 2. óra. A magyar szókötés mind a három része: a) szóegyeztetés, b) szóvonzat, c) szórend tárgyalatik. Kézikönyv: a magyar tudós társaságtól e célra szerkesztve. Buda. 1848. Olvasókönyv: Tatay Istváné.
- V. Osztály. Hetenként 2. óra. Ékesszólástan. Az „Entwurf szerint kidolgozta Szvorényi József. Eger, 1851. Olvasókönyv: Tatay Istváné.

- VI. osztály. Hetenként 2 óra. Költészettan egész terjedelmében. Az „Entwurf“ szerint kidolgozta Szvorényi József. Eger. 1851. Olvasókönyv: Tatay Istváné.
- VII. osztály. Hetenként 2. óra. Magyar irodalom története. Irta Toldy Ferenc, magyar akadémiai titoknok. Első félv: Ó és középkor. Második félv: Ujkor a mohácsi vésztől a XVIII. század közepeig. Olvasókönyv „Példatár“ Toldytól.
- VIII. osztály. Hetenként 2. óra. Magyar irodalomtörténet. Irta Toldy Ferenc, magy. akad. titoknok. Első félv: Ujkor a mohácsi vésztől a XVIII. század közepeig. Második félv: Legujabb kor, a XVIII. század közepétől a jelen időig. — Olvasókönyv „Példatár“ Toldytól.

5. Német nyelv.

- I. osztály. Hetenként 2. óra. Helyes olvasás, irás, nevek alaktana; olvasás, irás, fordítás. Kézikönyv: Német grammatica, Toepler Theop. Pest. 1849.
- II. osztály. Hetenként 2. óra. Nevek alaktana. Főnevek származtatása, segéd igék hajtogatása és használása; olvasás, irás, fordítás. Könyv ugyanaz.
- III. oszt. Hetenként 2. óra. Igék alaktana, szóegyeztetés, szóvonzat: olvasás, irás, fordítás. Ugyanazon könyv szerint.
- IV. osztály. Hetenként 2. óra. Igetan, egyszerű mondattan. Olvasás, fordítás. Kézikönyv ugyanaz.
- V. osztály. Hetenként 2. óra. Nevek, s igék kimerítőbb alaktana, mondattan; olvasás, fordítás. Kézikönyv: Toepler Theop. és Mozart Leseb. I. Th.
- VI. oszt. Hetenként 2. óra. Szókötés, szórend. Olvasás, szerkeszt. fordít. Ugyanazon könyvek szerint.
- VII. osztály. Hetenként 2. óra. Szókötés, szórend, szómértan. Olvasás, fordítás, szaválás, szerkesztés. K. k. Toepler Theoph. és Mozar Lesebuch. II. Th.
- VIII. osztály. Hetenként 2. óra. Az egész nyelvtan gyakorlatilag ismételtetik. Jelesebb irók ism. Olvas. szaválás, szerkesztés ugyanazon könyvek szerint.

6. Történelem s földrajz.

- I. osztály. Hetenként 2. óra. Földrajz. „Földrajzi alapvonalak“ Windisch Alajostól. — Történelem. A történelmi előismereteket elébocsátva, Palaestina, Babylonia, Assyria, Media, Persia, Phoenicia és Kisasia történelme földrajzi ismertetéssel Pütz Vilmos szerint.
- II. osztály. Hetenként 2. óra. A főebbiek ismételtetnek. Történelem. Egypt. Carthago, a görögök és Macedonia történelme, mindannyinál előrebocsáttatván a kellő földrajzi ismeret Pütz Vilmos szerint.
- III. osztály. Hetenként 2. óra. Syria és római birodalom történelme földrajzi ismertetéssel az ó-korból; a középkor megkezdetik. K. k. Pütz Vilmos „ó- közép- és uj-korbéli földirat és történelem alaprajza“ czimü könyve.
- IV. osztály. Hetenként 2. óra. Az ó-korból. A római birodalom történelme a K. e. 133. évtől folytatólag, bevégeztetik. A középkor. Kézikönyv ugyanaz.
- V. osztály. Hetenként 2. óra. Az illető országok földrajzi ismertetése után az ó-kor történeti Graeciának a rómaiak által lett meghódításaig. Tankönyv: Világtörténet, kath.

ifjakk számára írta Annegarn J. braunsbergi tanár, ford. a Pázmányintézeti magy. társulat néhány tagja. Pest. 1846.

VI. osztály. Hetenként 2. óra. A harmadik puni háborútól kezdve VII. Gergel koráig. Tankönyv ugyanaz.

VII. osztály. Hetenként 2. óra. A keresztes hadaktól kezdve 14. Lajos koráig. Tankönyv ugyanaz.

VIII. osztály. Hetenként 2. óra. Amerika felfödöttetésétől kezdve a legújabb korig. Tankönyv ugyanaz.

7. Menyiségtn s bölcsészet elemei.

I. osztály. Hetenként 3. óra. Számtn. A négy számolási mód elvont, összetes, és összevonható mennyiségekkel, azután a közönséges, és tizedes törtek. Kézikönyv: Elemi számtn. I. rész. Barts Fer. Buda. 1848. — Mértan. Az egyenes vonalak, pont, szög, és szögmérőről. Kézikönyv: Mértan elemei, Szabóky Adolftól. Pest. 1851.

II. osztály. Hetenként 3. óra. Számtn. Az előbbiekn ismétlése után a viszonyok, arányok, hármas szabály, s kamat számolás. — Mértan. Mint fölebb, azután a háromszög, a háromszögek, és egyenközények tulajdonságai és képezése. Kézikönyvek ugyanazok. —

III. osztály. Hetenként 3. óra. Számtn. Az arány által megfejthető többi számolás nemei. Mértan. A három és sokszögök téreiről, a sokszögök háromszögökre átalakítása, azok elosztása, és a háromszög alakjának meghatározása, ugyanazon könyvek szerint.

IV. osztály. Hetenként 3. óra. Számtn: a III. alsó osztályokban eléadottak ismétlése. Barts Ferenc szerint. Mértan: a kör s a bele vagy körülé irandó idomok, a körzet és a kör területének mérése, és a síkok fekvése. Szabóky Adolf szerint.

V. osztály. Hetenként 3. óra. Menyiségtn: négy betüvetési és számvetési műtétek egészekben, közönséges és tizedes törtekben, hatványok, gyökkivonás, gyökmennyiségek, viszonyok, arányok, egyenletek egy ismeretlennel. Koretz Lörinc szerint.

VI. osztály. Hetenként 3. óra. Menyiségtn: az elmúlt évi eléadottak ismétlése, egyenletek két és három ismeretlennel, négyzetes és határozatlan egyenletek, haladványok, Newton kéttagozata, viszonyszámok.

VII. osztály. Hetenként 4. óra. Menyiségtn: elemi és gyakorlati mértan, valamint a hajtalék, kerülék és mentelék is. Koretz Lörinc szerint.

VIII. osztály. Hetenként 2. óra. Bölcsészet. A tapasztalati lélek- s gondolkodástan elemei. Purgstaller József szerint.

8. Természettan.

III. osztály. Hetenként 2. óra. A szilárd, híg s terjedékeny testek egyensulya s mozgása az előismékkal együtt. Thüringer Ambró szerint.

IV. osztály. Hetenként 2. óra. Fővonásai a láttan-, villanyosság-, delejesség-, csillagászat- és természettani földrajznak az illető tüneményekkel együtt. Ugyanazon könyv szerint.

VI. osztály. Hetenként 2. óra. Nyugvás s mozgás általánosan; híg s terjedékeny testek egyensúlya s mozgása; gőzjelenetek; hang s meleg. Schirhuber Móric szerint.

VII. osztály. Hetenként 3. óra. Vegytan elemei; földnyug- s moztan; villanyosság, s delejeség. Ugyanazon könyv szerint.

VIII. osztály. Hetenként 3. óra. Világ tűneményei; csillagász- s légtűnettan. Ugyanazon könyv szerint.

9. Természetráajz.

I. osztály. Hetenként 4. óra. Előismék a természetráajzhoz. Emlősök, madarak, hullők és halak. Tankönyv: „Természettörténet műtani jegyzetekkel,“ Buda. 1848.

II. osztály. Hetenként 4. óra. Folytatólag az állatország, u. m. rovarok és férgek, s az egész növénytan. Ugyanazon könyv szerint.

III. osztály. Hetenként 1. óra. Ásványország bévezetéssel. Ugyanazon könyv szerint.

V. osztály. Hetenként 4 óra. Előismék a természetráajz rendszeres tanulására, ásvány- s állatan. Hanák János szerint.

VI. osztály. Hetenként 1. óra. Növénytan. Ugyanazon szerző után.

VIII. osztály. Hetenként 2. óra. Természettani földirat s földisme, állat- s növényzeti sajátágok. Tankönyv: Reisinger, Brassay s Csécsy.

Jegyzet. E tanfólosztásban a mult két átmeneti évben tapasztalt tanonci képeesség szolgált alapul.

IX.

ÁTMENETI VIZSGÁK EREDMÉNYE AZ 18^{51/52}. TANÉV VÉGÉN.

Szakosz- tály.	Átmeneti bizonyít- ványt nyert	Átalános sorozat.				Vizsgá- lattan maradt.	Magán tanuló.	Összesen
		első rend. külúnés.	első rend.	másod rend.	harm. rend.			
I.	26	10	16	1	7	6	—	40
II.	33	10	23	—	—	1	1	34
III.	16	3	12	—	1	1	—	17
IV.	14	7	7	—	—	2	—	16
V.	43	17	26	2	1	1	—	47
VI.	14	10	4	—	—	—	—	14
VII.	21	10	11	—	—	3	—	24
VIII.	Az érettségi vizsgát dicsérettel kiállotta:							6
							Összeg:	198

Sláby József s. k.
kegyesrendi áldor, volt regens, igazgató-tanár.

Horváth Pius s. k.
tanácsülési jegyző.

T A R T A L O M.

	Lap.
I. MAGYARNYELV és NEMZETISÉG	3
II. A TANINTÉZET TÖRTÉNETEI.	
A.) Bevezetés	9
B.) Részletes történetek	10
C.) A kolosvári róm. kath. nyilv. telj. gymnasiumi ifjuság részére létező ösztöndíjak jegyzéke	13
D.) Tanügyet érdeklő fontosabb rendeletek kivonata	15
E.) A kolosvári róm. kath. nyilv. teljes gymnasiumban 18 ⁵⁰ / ₅₁ . tartott tanácsulések né- mely lényegesebb határozatainak kivonata	18
III. KIMUTATÁSA A BÖLCSÉSZETI és GYMNASIUMI TANÁRI KARNAK, 1777—1850.	20
IV. A KOLOSVÁRI KEGYES TANITÓRENDEIEK VEZÉRLETE ALATT NÖVEKEDETT IFJUSÁG SZÁMA 1777—1850.	25
V. TANÁRI KAR.	
A.) Rendes tanárok 18 ⁵⁰ / ₅₁ . tanévben	26
a.) Rendkívüli tanárok 18 ⁵⁰ / ₅₁ . tanévben	26
α.) Részletes jegyzetek a tanuló növendékekről 18 ⁵⁰ / ₅₁ . tanévben	27
B.) Rendes tanárok 185 ¹ / ₂ . tanévben	28
b.) Rendkívüli tanárok 185 ¹ / ₂ . tanévben	28
VI. ELŐADOTT TANTÁRGYAK	29
VII. TANÓRÁK RENDE 185 ¹ / ₂ . TANÉVBEN	34
β.) Részletes jegyzetek a tanuló növendékekről 185 ¹ / ₂ . tanévben	36
VIII. ÁTMENETI TANTERV az 185 ² / ₃ . TANÉVRE, MELY AZ ERDÉLYI CS. KIR. KORMÁNYSZÉKNEK FELTERJESZTETETT	37
IX. ÁTMENETI VIZSGÁK EREDMÉNYE AZ 185 ¹ / ₂ . TANÉV VÉGÉN	41

KOLOSVÁRTT.

A RÓM. KATH. LYCEUM BETÜIVEL.